

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У С.П. ВОЈВОДИНИ

Година XX

Нови Сад, фебруар, 1971.

Број 2

САДРЖАЈ

др. Ст. Михајловић

Појам опасне ствари:

др. Љ. Милошевић

О закључењу уговора о осигурању у нашем праву с посебним освртом на регулисање овог питања у нашем будућем законодавству;

Ј. Салма

Фирма предузећа и њена заштитата;

И. Тодоровић

Новине у Законнику о кривичном поступку;

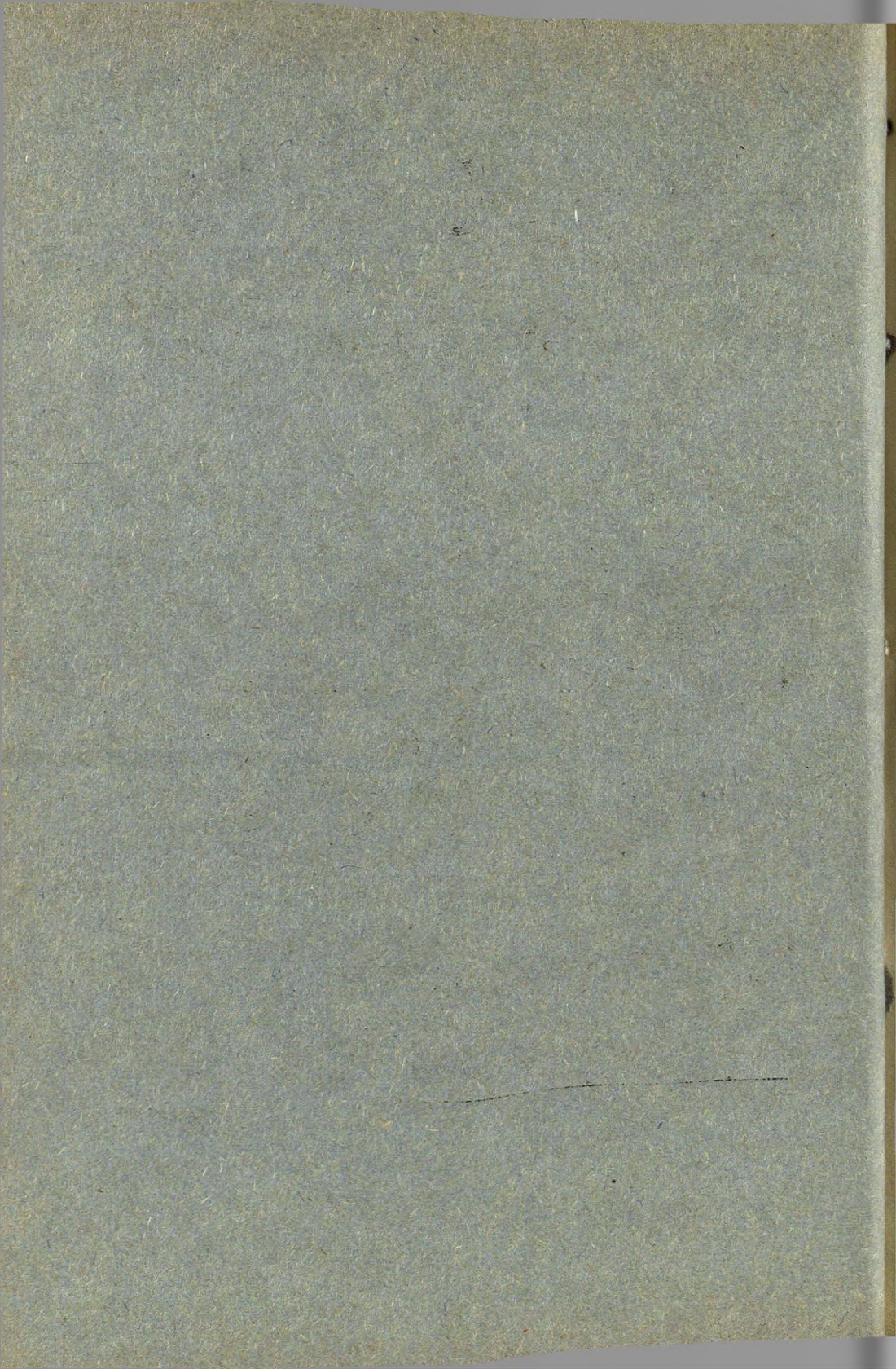
др. Бр. Петрић

Надлежност I. ст. суда за доношење пресуде без понављања поступка у случају из тач. 1 ст. 1 чл. 369 ЗКП;

М. Борјановић

Помогнимо изградњу „СОС-дечјег села” у Сремској Каменици;

Из судске праксе.

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У С.А.П. ВОЈВОДИНИ

Година XX

Нови Сад, фебруар, 1971.

Број 2

ПОЈАМ ОПАСНЕ СТВАРИ

Послератни развој југословенске судске праксе и правне теорије несумњиво показују да је присутна тенденција стварања специфичног појма опасне ствари који се знатно разликује од одговарајућих решења у упоредном праву, а посебно у совјетском и француском, као и решења некадашњег аустро-угарског права, чији је утицај на развој нашег права у тој области евидентан.

Тако се примена објективне одговорности за штете које проузрокују жељезнице, моторна возила, моторни бродови, моторне вршалице, ветрњаче, разна постројења и машине, електрицитет, експлозив бензински плаин и слично¹ у појединим одлукама највиших судова проширује и на штету која се претрпи од домаћих животиња², приликом пада у подрумски отвор и окно на улици³, низ хотелске степенице⁴, преко ограде на фудбалском игралишту⁵ или при филмском снимању масовне сцене уласка статиста — логораца у импровизовани логор⁶.

Упоредо са тим постепено са напушта образложење да је у питању делатност која ствара повишену опасност за околину, извор или оруђе са повишеном опасношћу, опасни погон и објективна одговорност се везује за опасну ствар.

¹ Видети на пример одлуке: ВСХ Гж 124/53 у Збирци одлука врховних судова — 1954 бр. 166, ВСС Гзз 499/49 у ЗОВС — 1952 бр. 129, ВСС Гж 491/52 у ЗОВС — 1954 бр. 169, ВСС Гж 4068/57 у Збирци судских одлука књ. III св. 1 број 56, ВСВ Гж 731/53 у Гласнику Адвокатске коморе у С.А.П. бр. 7/54, ВСС Гж 1678/56 у ЗСО I/2-376, ВСБХ Гж 12/56 у ЗСО I/1-142, ВСС Гж 333/61 у ЗСО VI/2-112, ВСС Гж 622/49 у ЗОВС-1952 бр. 125, ВСС Гж 1269/56 у ЗСО II/1-100 и ВСБХ Гж 647/56 у ЗСО II/2-370.

² Одлука ВСС Гж 1148/58 коју цитира М. АНДРЕЈЕВИЋ: Одговорност за штету коју причини животиња — 1969 стр. 89 и одлука ВСС Гзз 11/66 у Билтену судске праксе 10/67.

³ Одлука ВСЈ Рев 3729/62 у ЗСО VIII/2-198 и одлуке ВСХ Гж 2890/64 коју цитира Б. ВИЗНЕР: Грађанско право II издање, књига 3. стр. 766.

⁴ Одлука ВСЈ Рев 1517/59 у ЗСО V/1-27 и одлука ВСЈ Рев 1667/65 у ЗСО X/3-300.

⁵ Одлука ВСС Гж 1735/57 у ЗСО II/2-374.

⁶ Одлука ВСЈ Рев 1619/63 у ЗСО VIII/3-327.

Слична тенденција постоји и у правној теорији. У ранијој правној литератури разликује се опасна делатност и опасна ствар, или се објективна одговорност ограничава на опасни погон, или се под појмом опасне ствари подразумева делатност односно погон. У погледу штете од животиња, сем дивљих, и грађевине, сем штете из стана, не прихвата са објективна одговорност већ одговорност по кривици⁷.

У новије време правни теоретичари усвајају појам опасних ствари чији положај, или употреба, или особине или само постојање представљају извесну опасност за околину, те морају бити надгледане и употребљаване са већом пажњом, како је то формулисао Преднацрт закона о накнади штете из 1951. г. чији аутор је професор Др Михаило Константиновић. Доследно томе, као опасне ствари сматрају се и домаће животиње и грађевине⁸.

И ако је тачна примедба да се не ради о различитим основима одговорности, јер је увек у питању одговорност за опасне ствари⁹, овакав развој има значајне последице и за теорију и за праксу. У суштини, ради се о различитом тумачењу појма опасне ствари па самим тим о ужој или широкој примени објективне одговорности.

Да би се боље уочила ова специфичност, потребно је предходно дати краћи историјски и упоредно-правни приказ одговорности за опасне ствари. Наравно, неће се улазити у питања теоријског образложења објективне одговорности, лица која одговарају и услова искључења одговорности, уколико то не служи разјашњењу самог појма опасне ствари, пошто то и није предмет овог написа.

I

Одговорност за опасне ствари, као један вид савремених теорија о објективној одговорности, вуче своје корене у друштвено-економским токовима индустријске револуције на Западу током XIX века и настаје у процесу тзв. преображаја грађанског права. Наиме, у производњу, саобраћај и друге активности се све више уводе разне машине и постројења која користе недовољно укроћене природне силе, што ствара повећану опасност за околину и постаје извор све већег броја повреда, усмрћења и других штета. Одговорност по кривици постаје не-

⁷ Б. БАЗАА: Одговорност за штету проузроковану услед повећане опасности — Наша законитост 7/52, М. ВУКОВИЋ: Обвезно право књ. I—1956, А. ГОЛДШТАЈН: Правни односи предузећа — 1957, С. ЈАКШИЋ: Облигационо право — 1957 и 1960.

⁸ Ж. БОРБЕВИЋ: Основи имовинског права — 1959, исти писац: Одговорност за штету коју причини домаћа животиња — Анали 1960, А. ГАМС: Облигационо и наследно право — допунски материјал — 1962, Љ. МИЛОШЕВИЋ: Облигационо право 1966, С. ЦАРИЋ: Грађанска одговорност — материјала са Симпозијума у Београду — 1966, М. АНДРЕЈЕВИЋ: оп. цит, Б. ВИЗНЕР оп. цит.

⁹ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: Основ одговорности за проузроковану штету — Архив 3/52, исти писац: Облигационо право — скрипте — 1959.

довољна да ефикасно заштити жртве, јер је тешко па чак и немогуће реконструисати ток догађаја који су довели до несреће и доказати било какву кривицу власника машине и постројења и штета остаје анонимна¹⁰.

Подела на жртве и власнике била је у основи класна и зато је читав процес поштравања одговорности наишао на огорчени отпор оних чију имовину и класне интересе треба да погоди¹¹.

Поред тога што је домен и степен објективизације одговорности у првом реду зависио од класних односа, на путеве и методе решења утицао је и тзв. културно-историјски амбијент а пре свега постојећи правни поредак. Требало је најпре пробити психолошку баријеру индивидуализма усабену у начело одговорности по кривици. Пут је водио како преко поштравања путворне одговорности предузимача према радницима односно путницима тако и преко релативне и апсолутне претпоставке кривице — до објективне одговорности¹².

У оквиру овог процеса формирала се и објективна одговорност за штете које опасне ствари проузрокују трећим лицима.

Почетак развоја одговорности за опасне ствари је Пруски закон о жељезницама из 1838. г. којим се одређује објективна одговорност за штете које проузрокују жељезнице при превозу лица и робе или другим лицима и њиховим стварима¹³.

Слични закони се доносе у Аустрији 1869. г., у Немачкој 1871. г. и у Мађарској 1874. г. Почетком овог века објективна одговорност се проширује на моторна возила, у Швајцарској законом из 1906. г., у Аустрији из 1908. г. и у Немачкој из 1909. г. да би се касније проширила и на неке друге опасне погоне, али увек као изузетак од одговорности по кривици¹⁴.

¹⁰ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: Облигационо право стр. 107, Ж. БОРБЕВИЋ: Основи имовинског права стр. 166, Љ. МИЛОШЕВИЋ оп. цит. стр. 141, А. ГАМС: Увод у грађанско право Општи део V издање — 1963 стр. 261, R. SAVATIER: Traité de la responsabilité civile II изд. том 1. — 1951 стр. 421, L. DUGUIT: Les transformations générales du Droit privé depuis le Code Napoléon — 1920 — пето предавање.

¹¹ К. МАРКС: Капитал I том. — Београд 1947 стр. 397 истиче „фантасичну борбу фабриканата” против фабричког законодавства, Н. SUCH: Das Civilrecht der DDR — 1956 стр. 527 објашњава да је закон о жељезницама из 1871. г. резултат борбе радничке класе против буржоаске јункерске Бизмарковске државе, а на стр. 535 наводи да је првобитни чл. 833 НГЗ, којим је била установљена објективна одговорност за штете од животиња, новелом из 1908. г. измењен тако што је за тзв. корисне животиње уведена одговорност по кривици због тога што се буржоазија припремала за рат па јој је био потребан савез са јункерима, В. КРУЉ: Грађанска одговорност — Симпозијум — 1966 стр. 259 сматра да је објективна одговорност штитила интересе радничке класе.

¹² М. КОНСТАНТИНОВИЋ: оп. цит. стр. 108, Д. СТОЈАНОВИЋ: Грађанска одговорност — Симпозијум 1966 стр. 18, G. RIPERT: Le régime démocratique et le droit civil moderne II изд. 1948 стр. 309 и др.

¹³ Слично Д. СТОЈАНОВИЋ оп. цит. стр. 19.

¹⁴ KRAINZ-PFAFF-EHRENZWEIG: System des österreichischen allgemeinen Privatrechts V изд. књ. 2. — 1915 стр. 448, F. LEONHARD: Besonderes Schuldrecht des BGB св. 2 — 1931 стр. 646, Н. SUCH оп. цит. стр. 526.

Насупрот овим правним системима у којима се опасне ствари одређују посебним законима, у Француској се објективна одговорност заснива и проширује првенствено путем судске праксе највиших судова и то оригиналним тумачењем једног дела текста чл. 1384. параграфа 1. Code civil-а тј. да се одговара за ствари које се имају на чувању¹⁵ односно у власти¹⁶.

Применивши први пут ово тумачење 1896. г. поводом експлозије казана на реморкеру, судска пракса је постепено ширила објективну одговорност за штете које су проузроковале разне покретне а затим и непокретне ствари¹⁷.

У Совјетском Савезу је чланом 404 Грађанског кодекса РСФСР из 1922. г. установљена објективна одговорност за штете које настану услед делатности која ствара повећану опасност.

Пољски законик о облигацијама из 1933. г. одређује објективну одговорност за штете које су настале функционисањем предузећа и механичких превозних средстава које користе природне силе¹⁸.

Под утицајем совјетског права неке источноевропске социјалистичке земље уводе објективну одговорност за делатност која ствара повећану опасност¹⁹.

Исто тако, после овог рата, поједине државе доносе законе о објективној одговорности за атомске штете²⁰.

II

Аустријски закон о јамчењу за штете проузроковане вожњом моторних возила од 9. августа 1908. године важио је пре рата за подручја Словеније, Далмације и отока. После рата судска пракса је, као правна правила, проширила примену одредаба овог закона на читаву територију Хрватске²¹, а несумњиво је да

¹⁵ „On est responsable des choses que l' on a sous sa garde”.

¹⁶ Ч. МАРКОВИЋ: Општи део тражбеног права — 1925 преводи: Које се имају у власти, а Н. LALOU: Traité pratique de la responsabilité civil VI изд. — 1962 стр. 698 наводи да „чување” указује на идеју владања над стварима.

¹⁷ Н. et L. MAZEAUD: Traité de la responsabilité civile tome II — 1934 стр. 99, PLANIOL-RIPERT: Traité pratique de droit civil français tome IV — 1930 стр. 612, R. SAVATIER оп. цит. стр. 423.

¹⁸ W. WARKALLO: La responsabilité civile des accidents d' automobile en droit Polonais — 1961 чл. 152 и 153.

¹⁹ Чл. 351 Грађанског законика ЧСР из 1950. г. и чл. 345 ГЗ Мађарске НР из 1959. г.

²⁰ У Аустрији 1964. г., у Савезној републици Немачкој у 1959. г. и у Швајцарској 1959. г. Међутим, Француска и СССР немају посебне законе о одговорности за атомске штете већ се примењују одредбе чл. 1384 параграф 1. Code civil-а односно чл. 454 ГК РСФСР из 1964. г. Од источноевропских социјалистичких држава само је Демократска Републичка Немачка донела такав закон у 1962. години. Наведено према аутору Д. СТОЈАНОВИЋ: Грађанско правна одговорност за атомске штете према трећим лицима — 1965 стр. 15.

²¹ М. ВУКОВИЋ оп. цит. стр. 229, Б. БАЗАЛА: Одговорност за штету проузрочену погоном цестовних моторних возила — Наша законитост бр. 3/56 стр. 104.

су ова правна правила имала одређен утицај на судовање у читавој Југославији. Због тога ће се дати краћи приказ својстава која чине моторно возило опасним и услова објективне одговорности за штете које проузрокује.

Аустријско право предвиђа посебну одговорност за погонске опасности од саобраћајног возила које се покреће елементарним снагама, без шина на јавним и њима изједначеним путевима. Објективна одговорност настаје само за штете које су проузроковане тим погоном на путевима. То значи, да се неће применити објективна одговорност ако саобраћајно возило није било у погону односно ако се штета догодила изван путева²².

Поређења ради, треба истаћи да немачко право обухвата сва земаљска возила која се крећу машинском снагом, без шина, а штете настану при погону, без обзира да ли на путу или изван њега. Швајцарско право има у виду возила која тера моторска снага, без шина и објективна одговорност настаје само за штете на јавним путевима.

Између аустријског појма „погоном” (*durch den Betrieb*) и немачког појма „при погону” (*bei den Betrieb*) постоји значајна разлика, јер први обухвата само штете које су у материјалној вези са погоном, док други обухвата све штете које су у временској и просторној вези са погоном²³.

Под притиском животних потреба аустријска правна теорија и судска пракса тражиле су излаз у екстензивном тумачењу појма погона²⁴.

По једном становишту погон започиње кад се упали мотор у намери кретања ка одређеном циљу и траје све док возило не стигне до тог циља. Дакле, сматраће се да је моторно возило у погону чак и кад се заустави, мотор угаси и возило закови, уколико возач намерава ускоро да настави пут до одређеног циља. По другом гледишту, у погон, аналогно обиму одговорности жељезница, спадају и све припремне и завршне радње, као на пример улазак и излазак из саобраћајног возила. По трећем тумачењу погон је опасан не само због кретања и брзине него и због снаге мотора и компликованости уређаја па је саобраћајно возило у погону чим се мотор и уређаји активирају, чак и ако се не намерава кренути²⁵.

Према аустријском закону из 1869. г. жељезнице које покреће водена пара одговарају по строжијем критеријуму ако су повреде или смрт лица проузроковане догађајем у промету. Законом из 1902. г. ова се одговорност проширила и на жељезнице

²² KRAINZ-PFAFF-EHRENZWEIG оп. цит. стр. 456.

²³ A. HAFFTER: *Die Motorfahrzeughaftpflicht im Schweizerischen Deutschen, Italienischen und Französischen recht* — 1956, E. SCHIMPFT: *Die Voraussetzungen der Haftpflicht des Kraftfahrzeughalters* — 1912.

²⁴ Аустријски закон о одговорности жељезница и моторних возила из 1959. г. уводи појам „beim Betrieb” — *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich* Nr 48.

²⁵ BARTSCH-VEIT: *Das Kraftfahrzeug-Haftpflicht recht* V изд. 1956 стр. 16, A. HAFFTER оп. цит. стр. 15.

које покреће електрицитет, бензин и друге елементарне снаге, изузев људске и животињске²⁶.

Међутим, ако је штета проузрокована тиме што се сруши каква зграда или њен део, или каква друга направа подигнута на земљишту, уколико је то резултат мањивог стања, одговара држалац ако не докаже да је употребио сву пажњу која је потребна ради отклањања опасности. Исто тако одговара за штету и држалац животиње ако не докаже да се старао о потребном чувању или надзору²⁷.

Мађарско право се пре рата примењивало у неким деловима Војводине и Међумурја и имало је одређени утицај на послератну судску праксу и правну теорију.

Законским чланом XVIII: 1874 заснована је објективна одговорност за штете које проузрокују жезелнице. Судска пракса је путем куријалних децизија проширила објективну одговорност и на електричне жељезнице и трамваје, успињаче, аутомобиле и друга превозна средства која користе природне силе, изузев коњске снаге. Поводом законског чланка XXVIII: 1893 заузето је становиште да власник опасног погона тј. сваког погона са стројевима које покрећу природне силе, одговара без кривице. Ова одговорност се односи и на штете проузроковане електричним водом, лифтом, гасовима и канализацијом. Међутим, код неопасних погона претпоставља се кривица пропуштања.

Према параграфу 112. XX: 1894 за штету проузроковану од стране домаћих животиња одговоран је њихов господар чак и онда, ако га не терети грешка или пропуштање, осим ако докаже да штету проузроковало сам оштећени²⁸.

* *

У савременом совјетском праву организације и грађани чија је делатност скопчана са повећаном опасношћу по околину (транспортне организације, индустријска предузећа, градилишта, држаоци аутомобила и сл.) дужни су да накнаде штету причињену извором повећане опасности, уколико не докажу да је штета настала услед више силе или зле намере оштећеног²⁹.

Како је чл. 404 ранијег ГК РСФСР у основи исти, сем примере наведених опасних делатности³⁰, то се у овом приказу могу у извесној мери користити становишта раније правне теорије и судске праксе.

У правној теорији спорно је шта све спада у делатност односно извор повећане опасности. По једном становишту повишена опасност настаје услед својстава ствари или природних си-

²⁶ KRAINZ-PFAFF-EHRENZWEIG оп. цит. стр. 449.

²⁷ Видети чл. 1319 и 1320 АГЗ.

²⁸ Г. БОГДАНФИ-Н. НИКОЛИЋ: Опште приватно право које важи у Војводини књ. II — 1925 стр. 169, 3. ПИШКУЛИЋ-И. БЕРЏ: Основи приватног права у Војводини — 1924 стр. 214.

²⁹ Чл. 454 ГК РСФСР од 1964. г.

³⁰ Као што су: жељезнице, трамвај, фабричко-индустријска предузећа, трговци запаљивим материјалом, држаоци дивљих животиња, лица која подижу грађевине и друга постројења и тсл.

ла које на одређеном степену развика технике не подлежу потпуној контроли човека. Међутим, истиче се да коришћење технике само по себи не мора увек да буде опасно, као на пример употреба бицикла или шиваће машине на ручни погон. По другом схватању опасним делатностима могу се сматрати и они радови који се врше са тешкоћама које знатно превазилазе људску снагу³¹.

Треће гледиште уводи критеријум нарочите опрезности и повећане пажње оних који врше делатност која представља повећану опасност за околину. Наиме, постоје људске делатности које су толико опасне да већ само вршење представља кривицу, на пример држање великих количина експлозива у неподобним и необезбеђеним просторијама, као и неопасне делатности, на пример лов, чије вршење само по себи не представља кривицу. Између те две врсте налази се социјално корисна делатност за коју се тражи нарочита опрезност и повећана пажња услед њене опасности за околину а чије вршење не представља кривицу. Како је иста обично толико компликована да је код проузроковања штете тешко утврдити нечију кривицу, предвиђена је одговорност и за случај.

Лица која обављају опасну делатност су држаоци ствари и уређаја који тој делатности дају нарочито опасан карактер. Међутим, извор повећане опасности није ствар или уређај, већ одређена делатност која се састоји у њиховом коришћењу, те је, по овом гледишту, погрешно та лица називати држаоцима извора повећане опасности³².

Судска пракса је објективну одговорност проширила и на штете које су проузроковане у аутомобилском саобраћају као и у саобраћају морских и речних бродова са механичком вучом, приликом обављања радова уз примену механичких мотора, код утовара, код експлоатације фабрике хемикалија итд.

Међутим, правна теорија је ставила озбиљну примедбу на становиште Наркома Правде УССР који је својим упутством из 1933. г. проширио одговорност по члану 404. и на штете које проузрокују коњи и рогата марва³³.

Спорна питања, које су делатности опасне и шта све спада у изворе повећане опасности, нису решена ни новим грађанским закоником. На основу набројаних примера опасне делатности у члану 454. може се ипак закључити да законодавац нагиње схватању да су опасне делатности оне у којима се користе машине и постројења покретана природним силама. Ово нарочито са разлога што су изостављени, у ранијем члану 404. наведени, примери трговача запаљивим материјалом и држалаца дивљих животиња.

Совјетско право није имало толики утицај на развој објективне одговорности за опасне делатности у правима источно-

³¹ Према А. ГОЛДШТАЈНУ оп. цит. стр. 29.

³² АГАРКОВ-ГЕНКИН: Совјетско грађанско право књ. I — 1948 превод стр. 439.

³³ АГАРКОВ-ГЕНКИН оп. цит. стр. 442.

европских социјалистичких земаља како би се то могло претпо-
ставити.

Тако, Грађански законик Мађарске Народне Републике од 1959. године да је лице које обавља делатност са повећаном опасношћу дужно да накнади штету сем ако докаже да је штета наступила због више силе чији се узрок налази ван сфере делатности са повећаном опасношћу или скривљеним понашањем оштећеног, а тако одговара и држалац дивље животиње³⁴.

Грађански законик Републике Чехословачке из 1950. године такође је усвојио објективну одговорност за штете које проузрокује делатност са повећаном опасношћу.³⁵ Међутим, савремено чехословачко право напушта ову формулацију и у одељку о случајевима посебне одговорности одређује да организације које се баве саобраћајем одговарају за штету причињену посебном природом овог саобраћаја и да на исти начин одговара и лице које се бави возњом моторног возила, моторног пловног објекта и авиона. Лице које се бави возњом не може се ослободити одговорности ако су штете причиниле околности чији је узрок у саобраћају а и наче се ослобађа ако докаже да се штета није могла спречити ни улагањем свих напора који се могу захтевати³⁶.

Преузевши у суштини формулацију Законика о облигацијама из 1933. године, Грађански законик НР Пољске од 1964. године у одељку о противправним радњама одређује да лице које за свој рачун води предузеће или радњу чији се уређаји покрећу помоћу природних снага, паре, гаса, електрицитета, течних горива итд., одговара за штету проузроковану радом предузећа или радње, осим у случају када је штета настала дејством више силе, искључиво кривицом оштећеног или трећег лица. Оваква одговорност се предвиђа за предузећа и радње које производе или користе експлозивни материјал као и за држаоце моторних возила која се покрећу помоћу природних снага³⁷.

У Немачкој Демократској Републици примењују се пред-
ратни закони о објективној одговорности за штете које се проузрокују при погону жељезница и моторних возила, од електричних и гасних постројења, дивљих и тзв. луксузних животиња. Правна теорија пак сматра да би требало преузети из совјетског права објективну одговорност за штете које проузрокује извор повешине опасности.³⁸

* * *

Пошавши од оригиналног тумачења дела члана 1384 пара-
графа 1. Code civil-а, француска судска пракса је заузела стано-
виште да штета мора бити проузрокована чином ствари³⁹ што

³⁴ Параграф 345 и 353 став 2 ГЗ МНР.

³⁵ Параграф 351 ГЗ ЧСР.

³⁶ Чл. 427 и 428 ГЗ ЧСР од 1964. године.

³⁷ Чл. 435 и 436 ГЗ НР Пољске од 1964. године, односно чл. 152 и 153 Законика о облигацијама из 1933. г.

³⁸ Н. SUCH оп. цит. стр. 525 и др.

³⁹ „causé par le fait de la chose”.

значи да је ствар деловала самостално и независно од човека односно „чуvara“⁴⁰. Дакле, ако је до штете дошло дејством човека на ствар примењивала се одговорност по кривици.

Међутим, постепено је продирала идеја да правило из чл. 1384 параграф 1. СС треба применити и у случајевима кад је ствар приликом проузроковања штете била под непосредним дејством или управљањем од стране човека. Првобитно је заузето становиште да је потребно да штету проузрокује својствена мана ствари која је подобна да изазове штету. Бројне жртве, нарочито у аутомобилском саобраћају драстично су указивале на неодрживост овог становишта пошто је било веома тешко доказати такву ману нарочито моторних возила која би у конкретном случају била узрок штете. Због тога је Касација, поводом експлозије локомотиве, у својој одлуци из 1919. г. по први пут заузела гледиште да није потребно да је ствар имала ману која је подобна да проузрокује штету, да би се могло применити правило из члана 1384 параграфа 1. СС а, поводом аутомобилске несреће, ово становиште је потврђено одлуком из 1924. године.

Како судска пракса није једнодушно прихватила овакав став, Касација је, расправљајући о аутомобилској несрећи, донела 21. 2. 1927. г. одлуку да је за примену правила из цитираног члана довољно да је у питању ствар која се мора „чувати“ због опасности штете коју та ствар може да проузрокује другима. Лионски апелациони суд се није сложио са оваквим схватањем па је општа седница Касације донела начелну одлуку 13. фебруара 1930. г. да закон не разликује да ли је ствар која је проузроковала штету, била активирана људском руком или не, да није потребно да та ствар има својствену ману која је подобна да проузрокују штету, јер члан 1384. параграф 1. везује одговорност не за саму ствар већ за њено „чување“⁴¹.

Поводом наведене одлуке Касације из 1927. г. која је истакла критеријум опасности, правна теорија је предложила мерила на основу којих ће се утврђивати које су ствари опасне.

По једном схватању то су ствари са сопственим динамизмом, али је приговорено да то има и механичка играчка па ипак није опасна, док јама прекривена грањем која служи као клопка може бити опасна. Изнето је и мишљење да су опасне оне ствари које учестано проузрокују штету. Дата је и класификација опасних ствари: прво, оне које су покретане снагом над којом човек нема апсолутну контролу, друго, оне које покрене људска снага али умногостручују ефекат и треће, оне које су опасне само кад се ставе у положај у којем на њих може да утиче сила теже. Критика овог предлога је истакла да би у том случају требало направити списак опасних ствари и степеновати њихову опасност.

Начелна одлука Касације из 1930. г. која је везала одговорност за „чување“ ствари отворила је проблем основа одговор-

⁴⁰ H. et L. MAZEAUD оп. цит. стр. 162 и др.

⁴¹ H. et L. MAZEAUD оп. цит. стр. 153, 163 и др.

ности за штете које проузрокују ствари. Наиме, у правној теорији се појавило схватање да се везивањем одговорности за „чување“ ствари поново установљава кривица у пропуштању обавезе чувања. Међутим, присталице објективне одговорности за опасне ствари нашле су у овој одлуци потврду свог становишта, истичући да треба да постоји разлог за „чување“ ствари а то може бити само њена својствена опасност за проузроковање штете.

Прошавши кроз више фаза развоја, савремено француско право прихвата објективну одговорност за сваку штету коју проузрокује покретна или непокретна ствар уколико је била творачки узрок те штете (*cause génératrice*).

Одлучно је, да ли је нека ствар по својој природи, употребом, својствима или положајем у нормалном току догађаја и према општим животним искуствима подобна да проузрокује штету која је настала и да ли је у конкретном случају баш та подобност била узрок тој штети. Уколико је у питању ствар која трајно или пролазно, уопште или посебно ствара нарочиту опасност, дакле опасна ствар, та подобност се претпоставља и не може се искључити одговорност, сем услед више силе, кривице оштећеног или трећег лица. Међутим, ако се ради о неопасној ствари, онда се може доказивати да та ствар није била подобна да проузрокује штету, али то не искључује евентуалну одговорност због кривице у пропуштању „чувања“ или због другог скривеног понашања⁴².

Судска пракса примењује члан 1384. параграф 1. Code civil-а на штету од механичких вршалица, локомотива и вагона, бродова, трамваја, дизалица, бицикла, ручних колица, пушака, електрицитета, експлозије гасовода, рушења стене, клизања земљишта, пробијања насипа око језера, разбијања каце, рушења дрвета, пада бале вуне, кидања конопца, склизнућа по тепиху или патосу, пада у језеро или низ степенице, пада саплитањем о столицу, повреде о гвоздену вешалицу, па чак и од посекотине од жилета који је једно лице оставило испод сапуна и усмрћења које је проузроковала киселина у флаши коју је „чувар“ добио на лутрији и, с обзиром да је на етикети писао да се у тој флаши налази вино, исту понудио свом присутном пријатељу. У свим овим и многобројним другим случајевима за штету одговара „чувар“ са разлога што се ствар налазила код њега на „чувању“.

Такав развој судске праксе се у правној теорији критикује, али се истовремено указује да се он не може објаснити никаквим правним теоријама, већ узроке треба тражити у политичком фактору. Наиме, анализа судских одлука показује да се суд руководи мерилом да штету треба да надокнади онај чија је ствар проузроковала, јер је он способан да то материјално под-

⁴² PLANIOL-RIPERT оп. цит. стр. 834 и др., H. et L. MAZEAUD оп. цит. стр. 132 и др., A. HAFFTER оп. цит. стр. 71 и др.

несе. Због тога се упоредо са тим проширује и осигурање власника ствари, како би се избегла евентуална материјална пропаст „чуvara” услед нахнаде проузроковане штете⁴³.

др Стојан Михајловић

О ЗАКЉУЧИВАЊУ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ У НАШЕМ ПРАВУ С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА РЕГУЛИСАЊЕ ОВОГ ПИТАЊА У НАШЕМ БУДУЋЕМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Уговор о осигурању добија данас све већи и већи значај у нашем свакодневном правном промету. Могло би се рећи да по учесталости закључивања овај уговор долази одмах иза уговора о куповини и продаји и уговора о превозу.

Међу уговорима о осигурању обично се издавају следећи: уговор о осигурању лица, уговор о осигурању имовине и уговор о поморском осигурању. Овде би се третирано питање закључивања уговора о осигурању имовине и лица. Код закључивања ових уговора о осигурању извојили бисмо следећа питања: понуду за закључивање ових уговора и начин закључивања ових уговора.

Приликом разматрања питања закључивања уговора о осигурању коришћени су следећи правни извори: Основни закон о осигурању и осигуравајућим организацијама,¹ Закон о обавезном осигурању у саобраћају,² Општа правила за осигурање лица и Општа правила за осигурање имовине неких осигуравајућих организација.³ Посебно је узета у обзир и Скица за законик о облигацијама и уговорима професора Михаила Константиновића.⁴ Поред домаћих правних извора у третирању овог питања водило би се рачуна и о ставу домаће и стране правне теорије, упоредног законодавства и правне праксе.

2. Као и сваки други облигациони уговор и уговор о осигурању настаје на тај начин што једно лице чини понуду за закључење уговора, а друго лице прихвата ту понуду.

Али би овде требало одмах напоменути да се осигурањем лица и имовине баве код нас посебне радне организације — осигуравајући заводи и заводи за реосигурање који могу да послују на целој територији Југославије и који самостално доносе пра-

⁴³ Н. et L. MAZEAUD оп. цит. стр. 108 и др., Н. LALOU оп. цит. стр. 660 и др., G. RIPERT: *Le régime démocratique et le droit civil moderne* II издање — 1948 стр. 303 и др.

¹ Објављен у Службеном листу СФРЈ 7/67, измене и допуне у 50/68 и 20/69

² Пречишћен текст објављен у Службеном листу СФРЈ 11/68

³ Коришћена су Општа правила следећих осигуравајућих организација: „Војводине”, Нови Сад, „Нови Сад”, Нови Сад, „Београд”, Београд.

⁴ У Скици се правила из односа осигурања налазе у чл. 873—942.

вила осигурања и тарифе премија. Осигуравајући заводи дужни су да објаве правила осигурања и тарифе премија пре него што почну да се баве пружањем таквих услуга односно измене тих правила обавезни су да објаве благовремено.

До закључивања уговора о осигурању обично долази на тај начин што се физичко или правно лице које намерава да се користи услугама осигурања обраћа осигуравајућем заводу и чини понуду писменим путем тј. на обрасцу осигуравача. Иако се по правилу као понуђач појављује физичко или правно лице које жели да се користи услугама осигурања, услове за закључење уговора о осигурању одређује осигуравајућа организација издавањем својих Правила осигурања и прописивањем тарифе премија тако да осигураник у писмену понуду уноси само потребне податке од значаја за оцену ризика који се осигурава (осигурани случај).

Изгледа нам да би наше будуће законодавство требало да усвоји досадашњу праксу осигуравајућих завода изражену у Правилима осигурања да се понуда за закључење уговора о осигурању чини у писменом облику.⁵ И професор Константиновић у Скици за законик о облигацијама и уговорима предлаже да се понуда чини у писменом облику осигуравачу.⁶

Понуда за закључење уговора о осигурању учињена телепринтером имала би се сматрати као да је учињена писмено, а понуда учињена телефоном или телеграмом морала би бити потврђена препорученим писмом.⁷

Осигуравајући завод би се појавио у улози понуђача за закључивање уговора о осигурању само тада када би на понуду осигураника ставио измењен предлог. Осигуравајући завод не би био понуђач ни у случају кад би његов овлашћени заступник предложио закључење уговора о осигурању и закључио уговор са осигураником. И у том случају би се заступник осигуравајућег завода појављивао као лице које прикупља понуде у име осигуравајућег завода и прихвата понуде у име њега а не као онај који чини понуду.

3. За разлику од понуде за закључивање уговора о осигурању за коју би било обавезно да се чини у писменом облику, прихват понуде би могао да се чини било на који начин: изричним било усменим било писменим изјавама било посредним начинима (конклюдентним радњама). Како се у улози понуђеног јавља осигуравајућа организација која је „дужна да прихвати понуду за закључење уговора о осигурању под условима под ко-

⁵ „Понуда за осигурање живота је писмена и подноси се на обрасцу завода” — чл. 1 т. 6 Општих правила за осигурање живота „Војводине”, „Новог Сада” и „Београда”. У том погледу постоји један изузетак у Општим правилима за осигурање имовине завода „Београд” која допуштају да се уговор закључује „на основу усмене или писмене понуде”, али даље кажу да „усмена понуда за закључење уговора о осигурању не обавезује ни понуђача ни осигурача” (чл. 1 т. 3)

⁶ в. чл. 878

⁷ Узанс у бр. 30 Општих узанса за промет робом

јима врши односну врсту осигурања”⁸, изгледа нам да би се и ћутањем осигураваача имало сматрати да је понуда за закључење уговора о осигурању прихваћена. Такво решење предлаже професор Константиновић у Скици за законик о облигацијама и уговорима: „Ако осигурач у року предвиђеном у претходном ставу не одбије понуду која не одступа од услова под којима он врши предложено осигурање, сматраће се да је прихватио понуду, те да је постигнута сагласност о закључењу уговора”⁹.

Иако би прихват понуде осигураваач могао да чини на разне начине, изгледа нам да би одбијање прихвата требало обавезно да чини писменим путем и да би такво решење требало предвидети у будућем законском регулисању правних односа осигурања. За сада такво решење налазимо само у Општим правилима за осигурање живота осигуравајућих завода.¹⁰

4. По питању начина закључивања уговора о осигурању постоје разна схватања како у нашем тако и у страном праву. Обично се ова схватања свде на два: по једном, уговор о осигурању је формалан; а по другом, он је консенсуалан правни посао.

У нашем данашњем праву све до доношења неких позитивних прописа из области осигурања,¹¹ наша правна теорија била је подељена. Већина је заступала схватање да се уговор о осигурању закључује простом сагласношћу воља.¹² Међутим, било их је који су сматрали да се уговор о осигурању закључује у писменој облику.¹³ И наша судска пракса је тада стајала на становишту да је уговор о осигурању формалан уговор.¹⁴

Са доношењем Основног закона о осигурању и осигуравајућим организацијама није коначно расправљено питање начина закључивања уговора о осигурању. У члану 74 поменутог закона налази се овакво правило:

„Уговор о осигурању закључен је кад је понуда осигурана прихваћена. О закљученом уговору о осигурању осигуравајући завод издаје полису осигурања односно другу исправу о осигурању.”

⁸ В. чл. 10 став 2 Основног Закона о осигурању и осигуравајућим организацијама

⁹ в. чл. 878 т. 2 Скице. Упор. чл. 2 Т. 2 Општих правила за осигурање живота завода „Војводине”, „Новог Сада” и „Београда”, чл. 2 т. 1 Општих правила за осигурање имовине „Војводине”, „Новог Сада”, чл. 1 т. 3 Општих правила за осигурање имовине завода „Београд”.

¹⁰ в. чл. 2 т. 2 Општих правила завода „Војводине”, „Новог Сада” и „Београда”.

¹¹ Мисли се на Основни закон о осигурању и осигуравајућим организацијама

¹² в. Др. Н. Бадог: „Послови привредног права”, Београд, 1952, с. 247, Др. Н. Николић: „Уговор о осигурању”, Београд, 1957, с. 100, Др. М. Максимовић: „Уговор о поморском осигурању”, Београд, 1957, с. 32, Др. Ј. Јовановић: „Осигурање у привреди”, Загреб, 1962, с. 65—66.

¹³ в. Др. В. Благојевић: „Правни проблеми осигурања код нас”, Анали Правног факултета у Београду 3—4/1953, с. 254, А. Тасић: „Основи осигурања”, Београд, 1952, с. 73

¹⁴ в. пресуду Врховног привредног суда сл. 108/58 од 5. 3. 1958 — Збир. суд. одл. књ. III/1 за 1958, случај 224, с. 304.

Већина писаца протумачила је да се по нашем важећем позитивном праву има сматрати да се уговор о осигурању закључује као консенсуалан уговор.¹⁵ Међутим, постоји и једно друго схватање: да се обавезност писмене форме за уговор о осигурању може индиректно извући из одредбе члана 65 Основног закона о осигурању и осигуравајућим организацијама која каже да су „права и обавезе из уговора о осигурању садржани у полиси осигурања и правилима или условима осигурања. „Како се полиса и правила осигурања издају у писменом облику, а она садрже све елементе уговора о осигурању, то је по овом закону предвиђена писмена форма за закључење уговора о осигурању.“¹⁶ Изгледа нам да се овај став не би могао бранити. Да би се један уговор обавезно морао да сачини у писменом облику, закон мора да о томе има изричну одредбу. У нашем праву уговори се по правилу закључују простом сагласношћу воља. Стога одступање од овога мора бити јасно одређено.¹⁷ По Основном закону о осигурању и осигуравајућим организацијама полиса осигурања не представља сам уговор већ доказ о закључењу уговора. Правила осигурања не замењују уговор већ чине саставни део уговора о осигурању. Стога би пре излазило да би по садашњем нашем позитивном праву уговор о осигурању био консенсуалан, неформалан уговор.

У Општим правилима осигуравајућих завода изрично је предвиђена писмена форма за закључивање уговора о осигурању живота.¹⁸ По правилима уговор о осигурању чине: писмена понуда осигурања, полиса, правила осигурања, посебне писмене изјаве уговарача, прилози и додаци уз полису. У Општим правилима осигурања имовине нема изричних одредаба о томе, већ се само говори о писменој понуди за закључење уговора о осигурању.¹⁹ Међутим, и из ових правила могло би се закључити да се уговор о осигурању закључује у писменом облику пошто је осигуравајући завод дужан да изда полису осигурања и да преда правила осигурања осигуранику тако да би уговор о осигурању чинили: писмена понуда, полиса и правила осигурања.

¹⁵ в Др. Капор — Др. Царић: „Уговор робног промета“, Београд, 1969, с. 267, Др. В. Јовановић: „Право осигурања — Општи део (скрипта); Нови Сад, 1970, с. 81

¹⁶ Др. Немет Геза: „Уговор о осигурању робе и уговор о осигурању превозника у домаћем друмском саобраћају — реферат припремљен за Саветовање о правно-економским проблемима превоза робе и путника друмским саобраћајним средствима, Суботица 16—18. 6. 1970; с. 32—33

¹⁷ Упор. чл. 9 Закона о промету земљишта и зграда, чл. 50 Основног закона о стамбеним односима, чл. 122 ст. 4 и 5 Закона о наслеђивању.

¹⁸ „Однос између уговарача и завода и сва њихова права и обавезе одређени су писменим уговором који се састоји из: понуде за осигурање, полисе, ових правила, евентуалних посебних писмених изјава уговарача, осигураника и завода, као и других прилога и додатака уз полису“ (чл. 104 Општих правила за осигурање живота „Нови Сад“, чл. 1 т. 30 Општих правила за осигурање живота завода „Војводине“ и „Београда

¹⁹ в. чл. 2 Општих правила за осигурање имовине завода „Војводина“, „Нови Сад“ и чл. 1 т. 3 Општих правила за осигурање имовине завода „Београд“.

Професор Константиновић у Скици за законик о облигацијама и уговорима предлаже да се уговор о осигурању обавезно закључује у писменом облику и то потписом полисе осигурања.²⁰ Полиса осигурања не би представљала исправу о уговору о осигурању (како је њену природу одредио Основни закон о осигурању и осигуравајућим организацијама) нити део уговора (како то предвиђају Општа правила осигурања осигуравајућих завода) већ сам уговор.

Поставља се питање какво би решење требало усвојити у нашем будућем законодавству. У прилог неформалности у закључивању уговора о осигурању могла би се навести потреба брзине заснивања ових односа. Међутим, средства комуницирања обезбеђују брзину у закључивању уговора и у писменом облику. У прилог писмене форме говоре правна сигурност и трајност ових односа.

Изгледа нам да би се могло усвојити решење предложено од стране професора Константиновића у Скици за законик о облигацијама и уговорима да се уговор о осигурању закључује у писменом облику и то потписом полисе од стране уговорних странака, с тим што би требало додати још један став да је уговор о осигурању ништав уколико полиса не би била потписана од стране осигурача и уговорниоца осигурања.²¹

Како се код нас правни односи осигуравања све више развијају, а како има читав низ нерешених или недовољно решених питања, а посебно код закључивања уговора о осигурању, што изазива да постоји одређен степен правне несигурности у овој области, то се нужно намеће што брже законодавно регулисање ових питања, јер се овде ради о суштинским питањима уговорних односа.

Др Љубиша Милошевић

ФИРМА ПРЕДУЗЕЋА И ЊЕНА ЗАШТИТА

И део

ИМЕ ПРЕДУЗЕЋА

У грађанском праву лично име физичких лица је један од основних елемената њихове правне индивидуализације а преко тога и правног субјективитета, што све чини, да се оно проучава у статусном праву лица као један од значајних питања. У привредном праву име субјеката привредног права има такође

²⁰ В. чл. 879 т. 1

²¹ Упор. чл. 2707 Мексичког грађанског законика који гласи: „Уговор о осигурању ништав је, ако није сачињен писмено.”

велики значај, а проучава се такође у његовом статусном делу, тј. делу у коме се проучава положај привредних организација. Име предузећа, тј. фирма и у привредном праву није друго до важно средство индивидуализације субјеката учесника привредног промета. Ово је свакако само најопштије одређење карактеристика фирме и њеног места у систему права. Њен велики значај захтева да се прецизније утврди (1) у чему је њена правна суштина, тј. појам уопште, (2) да ли се она мењала током времена и (3) услед своје промене на који начин је структурирана у нашем позитивном праву, какав је њен садржај, тј. које делове, састојке има по важећим прописима. Свакако, да позитивноправно структурисање фирме се заснива на одређеним основним начелима, које такође морамо проучити.

Нормално је, да фирма предузећа с обзиром на њен дистинктивни значај, тј. њену улогу као средство индивидуализације учесника на тржишту (као и име физичких лица) ужива одређену заштиту, с обзиром на могућност њене повреде или злоупотребе на било који начин. Заштита фирме се због тога двоструко остварује: и по основу регистрације, и по основу уставне забране нелојалне конкуренције.

Сва та питања, с обзиром на њихову сложеност морамо систематски проучавати и продрети у њихову правну суштину.

А. ПОЈАМ И РАЗВОЈ ФИРМЕ

1. *Појам.* Основни закон о предузећима у чл. 169 став 1. дефинише фирму као „име под којим предузеће послује.“ Ова одредба закона, наизглед врло штура, има веоба значајне последице чије основне карактеристике можемо сврстати у две групе: фирма је *јавноправно обележје* предузећа тј. фактор дистинкције индивидуално одређеног предузећа од других такође индивидуално одређених предузећа. Но фирма је уједно и „име под којим предузеће послује“, тј. обавља своју делатност, што указује на *пословно обележје фирме*: то је име под којим се потписује у свом пословању, чиме се омогућава номинално остваривање промета.

Отуда потиче и *назив* или термин „фирма“. Фирмаре на латинском значи потврдити, појачати, подупирати, доказати. Предузеће у свом пословању ради оверавања аутентичности његове воље у разним пословним операцијама потврђује својим „потписом“, својом фирмом (потврдом) аутентичност предузетог пословног акта. (Види Др. Наћ страна 109.)

Због тога се често дешава, и у капиталистичким земљама и код нас, да се у свакодневном пословном животу *фирма* *поистовећује са предузећем*, нпр. када се каже: „та и та фирма је солидна“, но при том се најчешће мисли на предузеће а не на фирму. (Види др Царић, Белешке, стр. 109.) Ипак, није исправно користити термин „фирма“ место „предузећа“, јер то нису симоними. Њих треба јасно разликовати: Предузеће је субјект

у привредноправном промету, правно лице, а фирма је ознака, име тог правног лица (видети др Писко Лехрбах, стр. 62.), а никако правна персонификација фирме. Значи фирма није правно лице. Друго је питање, што се због тога што је фирма непосредно везује за делатност а преко тога и пословање предузећа, често поистовећује са њим (са пословањем), које је у тржишној привреди нужно добро или лоше, па стога се фирма симболично идентификује у пословној пракси са предузећем као „лоше” или „добро” предузеће. „Зато добар или лош глас који прати предузеће јесте додатак сваке фирме”. (Ф. Ш., Облици, стр. 5.)

Из овог се види да је фирма предузећа важан, битан атрибут предузећа само у тржишном систему привреде, у коме учесталост и позитивни биланс контаката субјеката привредно-правних односа искључиво зависи од акта њихове воље, што је заиста често у великој зависности од његовог гласа, њихове фирме.

То су биле најзначајније карактеристике појма фирме. Водећи рачуна о њима, фирму би смо могли дефинисати као скуп индивидуалних обележја под којима предузеће послује, под којима обавља своју делатност и под којима се потписује у свом пословању. (Видети сл., др Царић, Белешке, стр. 108—109; Привредно, стр. 50.)

2. *Развој*: Одређене фирме у њеној историји није било увек такво, мада се извесни елементи те дефиниције и такве конструкције фирме јављају већ у капиталистичком трговачком праву.

У индивидуалистичком капитализму као трговци се јављају појединци и због тога се фирма дефинише као „трговачко име трговина”, (Вид., др Писко, Лербух, стр. 62; др Наћ стр. 109), или како одређује члан 15. немачког Трговачког законика, као и члан 10. мађарског Трговачког законика, фирма је име под којим трговац води своју трговину и којим се потписује. Трговачко име трговца је најчешће било истоветно са његовим грађанским именом, но од тог принципа се могло одступити. Међутим, име трговачких друштава насупрот томе није могло бити различито од њихове фирме. (др Писко Лербух, стр. 62.), То је тз. начело стварности фирме трговачких друштава.

То начело је било прави израз преображаја концепта фирме услед превладавања индивидуалистичког капитализма и његовог преврата у систему привређивања у коме се капитал све више организује анонимно у оквиру трговачких, а нарочито акционарских друштава. Тај преображај је довео до опште тенденције ка *деперсонализацији* фирме (Вид. др Забел, Фирма, стр. 1.). Фирма губи својство и спољно обележје имена власника предузећа; јер се место индивидуалних власника појављују акционари као безлични укупни капиталисти.

Утолико више долази до изражаја општа тенденција ка *деперсонализацији* фирме у социјалистичкој привреди, у коме се привредна делатност сасвим подруштвљује. У социјализму

се због тога фирма сасвим ослобађа од персоналних обележја. У разним фазама развоја социјалистичке привреде фирма има различит значај.

У административном периоду индивидуализација предузећа посредством њихових фирми нема велики значај. Основ размене је често плански акт а не реноме предузећа чији је симболичан израз фирма. Зато се име предузећа у том периоду појављује само као средство за идентификацију и евидентирање предузећа.

Из тог периода многа наша предузећа су наследила фирме које се нису показале као довољно функционалне у тржишном систему, у коме највише долази до изражаја фирма. Оне су биле слабе атрактивности, и садржале су врло мали број специфичних обележја који би допринели већој дистинктивности фирми предузећа, а тиме и предузећа, која су обављала исту делатност.

У тржишној привреди у коме се фирма све више путем њене деперсонализације повезује са успехом у пословању и квалитетом пружених услуга, елемент дистанцирања разних фирми са аспекта појединог предузећа све више долази до изражаја (1) и као имовинска вредност и као елеменат пословања, а с друге стране (2) као атрибут статуса предузећа, као израз принципа његове самосталности. Да би се остварио принцип самосталности у пословању и половним односима, нужно је да предузеће буде јасно идентификовано у односу према другим субјектима привредног права.

Да би смо боље разумели савремени третман фирме у нашем позитивном праву, морамо проучити њен правни концепт. За то је потребно сагледати шта све чини структура фирме по нашем важећем праву.

Б. САДРЖИНА (ДЕЛОВИ, САСТОЈЦИ) ФИРМЕ

Основни закон о предузећима у чл. 169. став 2. и став 4. предвиђа (1) обавезне и (2) факултативне делове фирме.

1. Когентни или обавезни састојци фирме

Когентни или обавезни саставни делови фирме су они елементи имена предузећа, које закон изричито прописује као неопходне састојке. Фирма мора да садржи: (1) ознаку која упућује на привредну делатност коју предузеће врши; (2) ознаку којом се ближе обележава име предузећа (имена градова, река, знаменитих догађаја или личности и сл.), (чл. 169. став 2. ОЗП); (3) фирму предузећа или здруженог предузећа у чијем се саставу самостални субјекат привредног промета налази.

Потребно је детаљније размотрити сваки од ових обавезних елемената, састојака фирме.

а) *Ознака која упућује на привредну делатност коју предузеће врши*

Из разлога што је фирма предузећа практично име, назив привредне организације под којом она послује, природно је, да је означање предмета пословања, тј. делатности основни и најважнији обавезни податак који она мора садржати. Пословни партнер се само на основу назначене природе делатности могу оријентисати приликом стварања пословних контаката, а такође и потрошачи, корисници услуга морају знати тај основни податак.

Приликом означања предмета пословања треба пазити на то, да оно мора бити што прецизније, ближе стварном пословном предмету. Нормално, при том није могуће навести све појединости, све врсте делатности, ако предузеће обавља више делатности.

Треба рећи, да није довољно навести само привредну грану (нпр. индустријско, трговинско, рударско предузеће), већ се мора навести и ближа ознака делатности, тј. група и подгрупа те гране, (нпр. индустријско-пољопривредно предузеће, дрвно-индустријско предузеће, трговинско предузеће за промет текстила, рудник олова, итд.).

Може да се деси да предузеће обавља више привредних делатности. Нема тешкоћа ако се ради само о два-три делатности, јер се тада сви они могу унети у име предузећа. Проблем настаје онда, када привредна организација обавља велики број делатности, — нпр. код великих комбината, у којима се поред основних обавља и низ делатности које служе за остваривање главних пословних предмета. Закон допушта да фирма такве организације може у свом тексту садржати и податке само о једној делатности.

И ако је назначење предмета пословања један од најзначајнијих обележја, састојака фирме, он сам за себе није довољан дистинктивна одлика и због тога закон предвиђа и

б) *ознаку којом се ближе обележава име предузећа.*

Ово је такође обавезан састојак, и служи за што јасније и осебеније разликовање предузећа. Као ознаке којима се ближе обележава име предузећа ОЗП (у чл. 169. став 2., друга реченица) *ехемпли сауса набраја неколико могућих таквих ознака: имена градова, река, знаменитих догађаја или личности и сл.* Мада је то само примерично набрајање закона, у литератури се оправдано истиче, да је закон тим примером дао легислативну снагу, тј. регистрацију досадашње немаштовите и непословне праксе избора „ближих обележја” као саставних делова имена предузећа. (Др. Забел Фирма, стр. 4—5.). У страним земљама се употребљавају доста успешно измишљени елементи. То би било свакако применљиво и код нас. Ипак при том треба водити рачуна да ти елементи буду у неку рuku у функционал-

ној вези са делатношћу предузећа. Такву функционалну везу, и добро изабрану ближу ознаку видимо код фирме зрењанинског бродоградилшта: „Бродоградилште-Бегеј —, Зрењанин”. Међутим наведени примери у закону ту везу баш не омогућавају увек. Нпр. име градова или знаменитих догађаја се тешко или никако не може довести у везу са предметом пословања. Но такво повезивање није увек сврсисходно, и зависи од конкретне привредне организације.

У погледу уношења имена знаменитих личности у фирму до сада смо имали различиту праксу. (1) До 1953 године постојала је апсолутна слобода избора имена знаменитих личности. То се није показало као добар систем, јер се клаузула о „знаменитој личности” сувише екстензивно тумачила, па је дошло до нежељених последица: коришћена су чак и имена председника општине, начелника за привреду, итд.. (2) Због тога се у Уредби о осинивању предузећа и радњи од 1953 г. ово питање регулише на други начин: име знамените личности се могло користити само ако више није било у животу. Наравно, ово је било претеривање у другом правцу. (3) 1956. године ОЗП ово питање је регулисао на много еластичнији начин. Овим законом је предвиђено да се име знамените личности може користити само уз одобрење надлежног општинског органа. Ово начело важи и данас. (Др. Царић, Белешке, стр. 110).

Члан 169 став 5. ОЗП предвиђа да „за уношење у фирму имена историјских или других знаменитих личности потребно је одобрење надлежног општинског органа, осим ако је оснивач предузећа друштвено-политичка заједница.” Закон даље прописује да при издавању овог одобрења општински орган је дужан да води рачуна о томе да се у фирму не унесе имена знаменитих личности кад то није погодно због врсте привредне делатности која је предмет пословања предузећа (члан 169 став 5. ОЗП). Ако је неком предузећу одобрено да носи име неке знамените личности оно је дужно да се према тој личности односи са дужном пажњом, тј. да своје пословање врши као добар привредник. Ако надлежни општински орган нађе да је пословањем предузећа доведен у питање углед предузећа, дужан је да захтева од надлежног Окружног суда који води регистар, да се из фирме брише име знамените личности. Окружни привредни суд коме је тај захтев упућен дужан је да поступи по садржини петита. (Видити члан 169. став 7. ОЗП.).

в) Самостални део предузећа ако има посебну фирму, мора садржати и фирму предузећа или здруженог предузећа у чијем се саставу налази

Делови предузећа који имају својство правног лица (самосталне организације удруженог рада са својством правног лица и други сл. облици) могу имати своју посебну фирму, која ће се уписати у регистар, али та фирма мора да садржи и битне ознаке фирме предузећа у чијем се саставу дотични део пре-

дузећа налази. (видити чл. 36/а, став 2 ОЗП, др Царић, Белешке, страна 109., Привредно, стр. 52; др Забел, стр. 9.).

То су били обавезни тј. когентни делови фирме. Осим њих постоје и тзв.

2. Факултативни или необавезни састојци фирме

Факултативни елементи фирме су они састојци фирме које закон предвиђа као могуће елементе имена предузећа, и који стога нису битни са аспекта исправности (законитости) фирме.

Закон предвиђа два могућа факултативна могућа састојка: (1) седиште предузећа; (2) разне додатке. Ти додаци могу бити: цртежи, слике, поједини украси и сл. (3) датум оснивања; (4) скраћена ознака фирме.

Што се тиче означања *седишта* као факултативног дела фирме треба напоменути да се оно обично наводи у фирми. У пословној пракси треба обратити пажњу на то, да географска ознака у фирми предузећа не мора да буде увек и њено седиште (нпр. „Новосадска млекара“ „Београдско транспортно предузеће“), тако да таква фирма не ослобађа дотично предузеће од обавезе да приликом наступања у пословном промету наведе своје седиште (видети, слично др Забел, Фирма стр. 5).

Предузеће за своје означање често користи и одређене карактеристичне знакове, које служе као ординатори на тржишту. Они служе за рекламне сврхе, и често су због тога више познати ширем кругу људи него сама фирма.

Пошто ти додаци фирме добијају на тржишту све већу афирмацију, и пошто имају функцију фирме у ширем кругу пословних људи, нормално би било да и они уживају исти степен заштите као и други делови фирме. (У погледу степена заштите, супротно, др Забел, стр 5.).

Као могући састојак фирме у литератури се наводи и *датум оснивања предузећа*. (Види др Царић, Привредно стр. 51.).

Факултативни део фирме је и *скраћена ознака фирме*. (нпр. „БЕК“ — Фабрика бекона и конзерви Зрењанин.) Скраћена ознака фирме се може употребљавати само ако је и како је она уписана у регистар привредних организација. (Видети, члан 171. ОЗП став 1 и 2).

„Сврха факултативних састојака фирме јесте да се фирма предузећа што више разликује од фирме других предузећа или да се истакну нека својства фирме која указују на посебан пословни углед или на квалитет делатности предузећа или да се детаљније укаже на специфичности делатности предузећа“. (др Царић, Привредно, Оп. цит..) стр. 51.).

3. Забрана одређених састојака

У ОЗП-у су у члану 170. предвиђене одређене императивне забране у погледу могућности уношења одређених елемената у фирму.

Закон предвиђа, да фирма не сме садржати: (1) неистините податке или податке који би могли стварати забуну у погледу врсте или обима пословања предузећа. Не може се за ратарско предузеће унети у фирму ознака да је то индустријско предузеће, или не може се користити атрибут „комбинат“, „индустрија“, за мања занатска предузећа, јер би се у супротном повредило једно од најважнијих начела фирме, принцип њене истинитости; затим (2) знаке противне јавном моралу (чл. 170. став 1. ОЗП); (3) имена страних држава и међународних организација (чл. 170. став 2. ОЗП); (4) државни грб или сличне амблеме, осим ако посебним Савезним законом за предузећа одређених делатности није допуштено. (чл. 170. став 3. ОЗП.).

4. Регистрација фирме

Сви дозвољени састојци фирме предузећа се морају регистровати код надлежног Округног привредног суда седишта предузећа. Приликом регистрације фирме потребно је да се депонују потписи лица која су овлашћена да потписују фирму. Обавезна регистрација се односи и на промене фирме.

Толико у најглобалнијим цртама о основним питањима садржине, и озваничења садржине фирме по нашем позитивном праву. Овакво структурисање фирме као што се могло запазити, заснива на одређеним начелима, битним обележјима правног режима статуса фирме у нашем праву. Зато о њима морамо посебно говорити.

5. Начела фирме

1. *Начело законитости* је основни принцип фирме. Ово начело значи, да фирма мора имати све битне тј. когентне састојке. Из тог начела произилазе и остала начела.

2. *Начело стварности* фирме је само наличје принципа њене законитости. У капиталистичкој привреди ово начело је означавало обавезу да фирма буде идентична са личним именом трговца. (§II мађарског Трговачког законика, др. Нађ; стр. 113.) Код нас ово начело значи да подаци који су саставни делови фирме морају бити тачни и истинити. (Видети др Царић, Привредно, стр. 53). Закон изричито прописује да фирма не сме садржати неистините податке или податке који би могли стварати забуну у погледу врсте или обима пословања предузећа, као ни знаке противне јавном моралу. (члан 170. став 1. ОЗП.) Због тога се ово начело истиче и као начело истакнутости.

3. *Начело јединствености* значи и да обавезни и факултативни делови чине јединство, целину. Фирма се мора у целини, онако како гласи, регистровати код надлежног Округног суда.

У вези са начелом јединства фирме, поставља се и питање језика имена предузећа. ОЗП у члану 172. став 1 и 2 истиче да фирма мора гласити на једном од службених језика народа Југославије. Та одредаба вероватно треба да трпи неке измене,

у складу са одредбама уставног Амандмана XIX о равноправности народа и народности. Свакако да истицање фирме на језицима народности би дошло у обзир у местима у којима живи већи број припадника народности.

Фирма предузећа може садржати и текст на ком другом језику, али садржина фирме на том језику мора бити иста као и на службеном језику народа Југославије. У вези са овим захтевом закона појавиле су се неке тешкоће. Неки организациони облици привредних организација нису познати у иностранству. Због тога постоји тенденција да се у преводу да слична организациона форма, која постоји у дотичној земљи са којом предузеће има пословне односе. То свакако није исправно. Превод мора бити тачан, то је оправдани захтев закона, који се мора поштовати. (Види, у том смислу и др Забел, стр. 6).

Ради остварења принципа јединствености фирме, предузеће мора наступити у иностранству поред фирме са тектом на страном језику и са одговарајућим домаћим текстом фирме. (Тако, др Забел стр. 6).

4. *Начело слободе избора фирме.* Ово начело нормално произилази из принципа самосталности и самоуправности предузећа. Ипак закон предвиђа одређена ограничења у погледу третмана овог начела: (1) поред већ поменутих когентних забрана (чл. 170 став 1, 2, 3 ОЗП), (2) постоји ограничење које се састоји у одређењу структуре фирме: она мора садржати ознаку која упућује на привредну делатност, као и ознаку којом се ближе обележава име предузећа.

5. *Принцип приоритета уписа у регистар.* Ако су два или више предузећа чија су седишта на подручју истог Окружног привредног суда пријавила суду фирме исте или сродне делатности које се јасно не разликују једна од друге, право на упис фирме има предузеће које је прво пријавило фирму суду. (чл. 175 ОЗП.).

6. *Начело јавности.* Првенствено значи да предузеће у свом пословању може слободно употребљавати фирму. Поред тога предузеће може своју фирму употребљавати и као робни знак. При том име предузећа се може користити само онако како је оно уписано у регистар. Осим тога постоји обавеза да се фирма или њена скраћена ознака истакне у пословним просторијама предузећа. (Чл. 176 ст. 1, 2, 3).

7. *Начело искључивости* је инкорпорисано у оној одредби закона у којој се каже да под истом или сличном фирмом не могу бити уписана у регистар истог Привредног суда два или више предузећа која врше исту или сродну делатност. Ово је уједно један од принципа заштите фирме.

Ради остварења когентних одредби закона о статусу фирме, и ради реализације поменутих принципа фирме, установљено је законска заштита фирме.

ЗАШТИТА ФИРМЕ

Заштита фирме је двострука и остварује се на основу њене (1) регистрације и на основу (2) забране нелојалне конкуренције. (др Јовановић, стр. 432, др Царић, Белешке, стр. 114, Привредно, стр. 53.) Ради двострукости заштите је практичне природе: 1. код нас не постоји централни регистар за целу земљу, који би регистровао све фирме свих предузећа у нашој земљи, који би омогућио заштиту искључиво по основу уписа у регистар а с друге стране 2. нека предузећа могу бити заинтересована за тужбу и због повреда других принципа фирмског права а не само због једнакости или сличности фирми (др Забел, стр. 10).

A. ЗАШТИТЕ ФИРМЕ НА ОСНОВУ РЕГИСТРАЦИЈЕ

Заштита фирме на основу регистрације спроводи суд (1) по службеној дужности и по основу (2) тужбе заинтересованог лица. То су два основна облика заштите по основу регистрације.

1. Заштита фирме по службеној дужности

Ову заштиту реализује сам Окружни привредни суд који води регистар привредних организација, на тај начин, што мора одбити упис фирме ако су испуњене следеће претпоставке:

1. Ако већ постоји иста или слична већ раније регистрована или пријављена фирма. (Чл. 177 ОЗП.)

У овом случају се ради о непоштовању принципа искључивости фирме, тј. начела дистинктивности. Суд упоређује већ раније уписану фирму или пријављену фирму ново пријављеног и цени, да ли може да дође до могућности њихове замене. Могућност замене треба ценити са становишта просечног потрошача, и просечног још неинформисаног евентуалног пословног партнера. (др Забел, тр. 10.)

2. Потребно је да се ради о *предузећима исте или сродне привредне делатности.*

Идентичност или сродност делатности се упоређује на основу регистрованих података раније регистроване или пријављене фирме.

Идентичност или сродност делатности може постојати и између предмета пословања предузећа из две различне привредне гране, нпр. предузеће за производњу текстила и трговинско предузеће за промет текстилом.

Ако се ради о предузећима разних привредних делатности, иста фирма није сметња за упис у регистар.

3. Трећи услов заштите по службеној дужности јесте, да се *предузећа налазе на територији истог окружног привредног суда.*

„Суд ће одбити регистрацију касније пријављене фирме по службеној дужности чак и онда ако постоји сагласност предузећа које је раније регистровало фирму. Ово је врло важно истаћи јер указује да заштита фирме није само заштита интереса предузећа, него је и заштита трећих савесних учесника на тржишту.“ (др Царић, Привредно, стр. 54.)

2. Заштита на основу тужбе заинтересованог предузећа

се спроводи на основу тужбе заинтересованог предузећа која се подноси Вишем привредном суду, који је надлежан за те спорове. Ова заштита се може спровести на целој територији Југославије, а не само на подручју једног окружног привредног уда. (Чл. 178, став 2. ОЗП)

Да би се остварила ова заштита, треба да су испуњени следећи услови:

1. Да постоји иста или слична већ регистрована фирма;
2. Да се ради о предузећима исте или сродне привредне делатности;

3. Да подносилац тужбе докаже посебан пословни интерес за заштиту. Сматра се да пословни интерес постоји и када постоји могућност замене фирми због њихове истоветности или сличности. Није потребно да је до замене већ дошло, довољна је и могућност замене. (Ф. Ш., стр. 6.);

4. да од уписа касније регистроване фирме није прошло више од три године. Наиме закон каже, да право на подношење захтева за заштиту фирме губи се по истеку три године од дана уписа у регистар предузећа чију би фирму по захтеву требало поништити. (Чл. 178 став 3. ОЗП.)

Не може се тужбом тражити заштита *генеричне фирме*, јер нико не може монополизovati генерична имена, тј. искључити другог од употребе генеричних назива. (нпр. „вино“, „дрво“, „воће“). Не ради се о генеричној фирми када се генерична ознака користи уз других „ближих ознака“ тако да је разликовање могуће. При том цени се целокупан утисак који даје фирма са генеричном ознаком. (В. Царић, Привредно, стр. 55; Забел, стр. 7.)

Ако суд усвоји захтев тужбе његова *реализација се може састојати у*

1. брисању касније регистроване фирме;
2. забрани коришћења туђе фирме, и у наредби да се отклоне све ознаке које указују на туђу фирму;

3. суд може овластити тужиоца, да на трошак туженога у целини или у изводу објави пресуду којом се усваја захтев за заштиту фирме;

4. у накнади штете ако је до повреде фирме дошло на основу нелојалног коришћења туђе фирме.

Б. ЗАШТИТА ФИРМЕ НА ОСНОВУ ЗАБРАНЕ НЕЛОЈАЛНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

Нелојална утакмица је недопуштено такмичење између предузећа и састоји се од радњи која су противна добрим пословним обичајима и којима се наноси или може нанети штета предузећу које тражи заштиту. (В. чл. 54. Основног закона о промету робе.)

Један од облика нелојалне конкуренције јесте и злоупотреба обележја туђег предузећа. Дело нелојалне утакмице у погледу фирме постоји (1) када један такмичар употребљава фирму, или њен део коју други такмичар уобичајено или с правом употребљава, и (2) када се овла злоупотреба врши на на такав начин да код потрошача може изазвати забуну у погледу правог носиоца фирме робе. (В. др Јовановић, стр. 434.) При том није релевантно, да ли нелојални такмичар зна да та обележја употребљава неко други; значи није извињавајућа околност савесност нелојалног конкурента. Битно је да може доћи до забуне; није значајно и није с тога потребно доказати да се забуна реализовала у неком конкретном виду.

Злоупотреба туђе фирме је акт нелојалне конкуренције и као таква, третира се као привредни преступ, за који се поред других санкција може изрећи и новчана казна.

Уколико се злоупотреба туђе фирме појављује у том облику што се ставља у промет производ са ознаком која не одговара пореклу производа, а та радња је учињена у намери обмањивања купаца, Чл. 225 став 1. Кривичног законика предвиђа то као кривично дело, чије је извршење запретио казном затвора за одговорно лице у предузећу.

Тужбу због злоупотреба фирме може поднети (1) сваки такмичар чија је фирма неосновано коришћена, као и (2) привредне коморе и пословна удружења у случају ако се ознака предузећа употребљава уз сагласност предузећа чија је фирма првобитно регистрована код суда, (В., § 16. у вези § 11. став 2. Закона о сузбијању нелојалне конкуренције од 4. априла 1930 године); (3) други заинтересовани орган или организација ако су злоупотребом фирме погођени или угрожени интереси потрошача или друштвене заједнице. (В. Ф. Ш., Облици, стр. 5.) Тужба се подноси увек Вишем привредном суду. (В., чл. 460, став 2 Закона о парничном поступку).

Погођено предузеће може у тужби предложити да се фирма другог, нелојалног предузећа, поништи, и да се забрани даља употреба такве фирме и да се она брише из регистра. Тужилац, погођеног предузећа може тражити и накнаду штете од предузећа које је фирму нелојално употребило. (В. чл. 180 ОЗП др Јовановић, стр. 434—435.)

Овај облик заштите назива предузећа је од посебног значаја поред истакнутог двојног разлога и због тога што се овим путем пружа много шира основа за заштиту од разних облика некоректног поступка предузећа: (1) овим путем се може за-

штитити и нерегистрована фирма која је актом нелојалне конкуренције злоупотребљена; (2) заштита се може остварити и ако је од тренутка касније регистрована фирма прошло више од три године; (3) проширује се заштита и у територијалном смислу, јер се она односи не само на територију наше земље, већ и на иступање наших предузећа у иностранству. (др Царић, Предавања, стр. 117; Привредно, стр. 56.)

Ово су била основна питања заштите фирме по основу нелојалне конкуренције. Тиме смо исцрпили и питање заштите фирме.

III део

ЗАКЉУЧАК

Фирма је назив предузећа под којим предузеће послује, под којим обавља своју делатност, која је заснована на начелу законитости и која ради очувања битних и споредних елемената њене структуре, подлеже одређеним видовима официјелне или факултативне заштите.

Основни облици заштите фирме јесу: заштита по основу регистрације предузећа, која се спроводи *ex offio* од стране надлежног окружног привредног суда или на основу тужбе заинтересованог предузећа заснованог на одређеном правном интересу за заштиту, као и заштита по основу забране нелојалне употребе туђе фирме.

Сви ти облици заштите фирме се не искључују. Напротив, они се узајамно допуњују и пружају широку основу за свестрану заштиту назива предузећа као стварног атрибута самосталног статуса предузећа.

Правила, која важе за фирму предузећа, по садашњим прописима односе се и на фирму радњи као и установа, мада је питање колико је оправдана аналогна примена правила о фирми предузећа на фирме установа, с обзиром на сасвим различити карактер њихових назива.

Салма Јожеф

ЛИТЕРАТУРА

I Систематска дела

Др Славко Царић, Белешке са предавања на Правном факултету у Новом Саду, у школској години 1969/70.

Др Славко Царић, Привредно и радно право, II књига, Нови Сад, 1968, скрипта).

Др Зоран Антонијевић, Привредно право, Просвета, Београд, 1968.

Др Nagy Ferencz, A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, шесто измењено и допуњено издање, I књига, Атхенеум, Будапешт, 1904.

Др Оскар Писко, Lehrbuch des Österreichischen Handelsrechts, Wien, 1923.

Драгомир В. Церовић, Заштита и реализација индустријске својине у свету и у СФРЈ, Институт за спољну трговину, Београд, 1967.

II Ч л а н ц и

Др Владимир Јовановић, Заштита фирме од нелојалне утакмице, Анали Правног факултета у Београду, 1959, VII, 3—4 стр. 429—435.

Др Бојан Забел, Фирма у систему права индустријске својине, Београд, реферат са саветовања о индустријској својини.

Ф. Ш., Облици и начин правне заштите фирме, Информатор, 17. 12. 1966, стр. 5—6.

III З а к о н и

Основни закон о предузећима, издање Службеног листа, 1968.

Закон о сүзбијању нелојалне конкуренције, од 4. априла 1930. г., издање Геце Кона, Београд, 1930. г.

Основни закон о промету робе, Службени Лист, бр. 1/1967.

Основни закон о регулсању пословних односа на тржишту, службени лист СФРЈ. бр. 30/62, 15/65.

Закон о парничном поступку, VI измењено издање Службени лист, 1968.

СКРАЋЕНИЦЕ

При навођењу дела из литературе служили смо се скраћеницама, које садрже основне податке (презиме аутора, почетак наслова дела) да би олакшали читање текста. Детаљнији подаци могу се пронаћи у ЛИТЕРАТУРИ с обзиром на скраћенице.

ОЗП = Основни закон о предузећима

НОВИНЕ О ЗАКОНИКУ О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Члан 50. став 6. Устава СФРЈ прописује да „Лице које је неоправдано осуђено за кривично дело или је без основа лишено слободе има право да из друштвених средстава добије накнаду штете која му је тиме причињена”.

Устав, наравно, није прописао кад се сматра да је једно лице неоправдано осуђено нити процедуру како ће оштећено лице да добије накнаду, нити је одредило органе који ће одлучивати о тој накнади. Оставио је да та питања буду решена законом.

Спровodeћи у живот наведено уставно начело о накнади штете, законодавац је у основним начелима Законика о кривичном поступку („Службени лист СФРЈ” бр. 50/67), у члану 8. прописао да „лицу које је неоправдано осуђено или које је без основа лишено слободе задржавањем у притвору припада право на накнаду имовинске штете. Законодавац је, дакле, сузео права оштећеног која му је Устав гарантовао. Наиме, штета може бити имовинска и неимовинска и Устав није чинио разлику нити ограничења у признавању права на накнаду једне или друге односно и једне и друге штете. Међутим, законодавац је, као што је наведено, признао оштећеном само право на накнаду имовинске штете.

Оваква одредба Законика о кривичном поступку била је предмет многих правних дискусија и оправдано се констатовало да је неодржива, да мора бити измењена и проширена.

И, заиста, Савезна скупштина је недавно донела Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку („Службени лист СФРЈ” бр. 54/70) који је ступио на снагу 11. децембра 1970. године.

Ове измене и допуне донеле су читав низ новина у области накнаде штете, и то:

1) Овим законом, пре свега, измењен је члан 8. Законика о кривичном поступку и он сада гласи: „Лицу које је неоправдано осуђено или које је без основа лишено слободе припада право на накнаду штете која му је тиме причињена”.

Из ранијег члана 8. Закона о кривичном поступку изостављене су речи „задржавањем у притвору” и реч „имовинске”.

Од каквог је значаја изостављање наведених речи?

Лишење слободе је шири појам од притвора. Притвор укључује у себе и лишење слободе, али лишење слободе не мора имати за последицу притвор.

Наиме, лишење слободе неког лица могу извршити овлашћени органи унутрашњих послова ако постоји ма који од разлога предвиђени у члану 176. ЗКП (чл. 180. став 1. ЗКП). Затим, „лице затечено на извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности може свако лишити слободе” (чл. 176. став 4. ЗКП). Значи, и грађани могу неког лишити слободе под наведеним условима. Наравно, ови прописи предвиђају обавезу за грађане да таква лица одмах предаду истражном судији или органу унутрашњих послова, а ако то није могуће, онда од-

мах да обавесте један од ових органа. Органи унутрашњих полова пак, обавезни су да „без одлагања” такво лице спроведу истражном судији окружног или општинског суда, на чијем је подручју кривично дело учињено а прем томе до чијег седишта се брже може доћи (чл. 180. став 1. ЗКП).

Притвор, међутим, може наредити истражни судија окружног суда, истражни судија општинског суда, кривично веће окружног суда и кривично веће општинског суда.

Смисао измењеног члана 8. ЗКП је у томе, да на накнаду штете имају право не само лица која су била без основа у притвору већ и лица која су без основа лишена слободе.

Члан 505. став 2. Новелираног ЗКП још ближе регулише ову материју и каже: „Лицу које је по чл. 180. овог Законика лишено слободе без законског основа, припада право на накнаду штете ако против њега није одређен притвор нити му је време за које је лишено слободе урачунато у изречену казну за кривично дело или за прекршај.”

Изоостављањем из текста ранијег члана 8. ЗКП-а речи „имовинске” дошло је до доследне примене уставног принципа о накнади имовинске и неимовинске штете.

Даље, Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку измењена је цела XXXII глава Законика која прописује поступак за накнаду штете лицима неоправдано осуђеним и неосновано лишеним слободе.

2) Укинута члан 500. став 1. ЗКП-а предвиђао је да на накнаду штете има право лице које је неоправдано осуђено због кривичног дела. То значи, само лице према коме је била неоправдано изречена казна — времењска или новчана.

Нови чл. 500. ЗКП је знатно шири. Њиме се предвиђа право на накнаду штете због неоправдане осуде и лица према коме је била правноснажно изречена било која кривична санкција (казна, мера безбедности или васпитна мера). Он иде и даље, па ово право даје и лицу које је неоправдано оглашено кривим и ослобођено од казне, а доцније је, поводом ванредног правног лека, нови поступак правноснажно обустављен, или је правноснажном пресудом ослобођено од оптужбе или је оптужба одбијена.

3) У случају осуде за кривична дела у стицају право на накнаду штете може се односити и на поједина кривична дела у погледу којих су испуњени услови за признање накнаде (чл. 500. став 3. Новелираног ЗКП-а). И ово је нова одредба које није било међу укинутим одредбама ове главе ЗКП-а. Законодавац је добро учинио што је ову одредбу донео јер она пружа више сигурности и недвосмислености код примене у пракси.

4) Рок застарелости права неоправдано осуђеног лица на тражење накнаде штете због неоправдане осуде износи сада три уместо раније једне године (чл. 501. став 1. Нов. ЗКП), што такође представља новину.

5) Рок застарелости права на накнаду штете тече од дана правоснажности првостепене пресуде којом је окривљени ослобођен од оптужбе или којом је оптужба одбијена односно правноснажног првостепеног решења којим је поступак обустав-

љен, а ако је поводом жалбе решавао виши суд — од дана пријема одлуке вишег суда (чл. 501. став 1. Нов. ЗКП-а). Новина је овде у томе што сада рок застарелости тече од дана пријема одлуке вишег суда, ако је виши суд решавао по жалби, док се раније ова разлика није чинила. Рок се рачунао од правноснажности пресуде, односно решења.

б) Ранија глава ХХХИ. ЗКП-а која се односила на поступак за накнаду штете неоправдано осуђеним лицима није садржавала одредбе о пресудама војних судова. Ово зато што је чл. 76. Закона о војним судовима („Службени лист СФРЈ” бр. 7/65 и 54/67, односно чл. 74. пречишћеног текста „Сл. 1. СФРЈ бр. 51/69) прописивао процедуру за накнаду штете лицима неоправдано осуђеним од стране војних судова.

Законом о изменама и допунама ЗКП-а („Сл. лист СФРЈ” бр. 54/70) укинут је члан 76. Закона о војним судовима и у новом чл. 501. ЗКП прописано да је оштећено лице које је неоправдано осуђено од војног суда, пре подношења тужбе за накнаду штете, дужно да се претходно обрати Државном секретаријату за народну одбрану ради споразума о постојању штете и врсти и висини накнаде. Ако до споразума не дође, или ако у року од три месеца по његовом захтеву не буде одлучено, оштећено лице може поднети тужбу за накнаду штете надлежном суду. А надлежан је окупни суд на чијем се подручју налази војни суд који је донео пресуду којом је оштећени неоправдано осуђен (чл. 502. Нов. ЗКП).

7) И новим прописима као и ранијим предвиђено је да је оштећено односно неоправдано осуђено лице дужно да се најпре обрати републичком, односно покрајинском органу управе надлежном за правосуђе ради споразума о постојању штете и врсти и висини накнаде.

Међутим, ако не дође до споразума или ако орган управе надлежан за правосуђе не донесе никакву одлуку о захтеву оштећеног у року од три месеца (раније — у року од месец дана), даљи поступак је знатно измењен новим одредбама ЗКП-а.

По ранијим прописима, оштећени је подносио захтев суду који је изрекао ранију првостепену пресуду, па је суд прикупљао податке за одлуку о оправданости захтева и о висини штете, а затим је, пошто оштећени образложи свој захтев, односно кад протекне рок од 8 дана за давање образложења, списе достављао Врховном суду Републике, који је о захтеву коначно одлучивао.

По новим прописима (чл. 502.) ако захтев за накнаду штете не буде усвојен или о њему орган управе не донесе одлуку у року од три месеца од дана његовог подношења, оштећени може подићи тужбу за накнаду штете код надлежног суда.

За суђење надлежан је искључиво окружни суд који је одлучивао у првом степену у кривичној ствари, а ако је у питању првостепена пресуда, односно решење општинског суда или војног суда, надлежан је окружни суд на чијем се подручју налази тај општински односно војни суд.

Поступак се даље спроводи по Закону о парничном поступку, с тим што се тужба подноси против републике односно по-

крајине на чијој територији се налази суд који је судио у првом степену, а ако је у питању пресуда војног суда — против федерације.

8) Једна нова одредба, која није било у ранијим прописима, отклања колебања у пракси правосудних органа и органа управе надлежних за правосудје. Према тој одредби, ако је са органом управе надлежним за послове правосудја „постигнут споразум само у погледу дела захтева, оштећени може тужбу подићи у погледу остатка захтева” (чл. 502. став 1. Нов. ЗКП). Дакле, могућ је и делимичан споразум, што је до сада, у недостатку јасне и одговарајуће одредбе, било спорно.

9) Ваља уочити, да наследници оштећеног лица могу после његове смрти наставити поступак за накнаду штете односно покренути поступак ако је оштећено лице умрло пре истека рока застарелости и од захтева се није одрекло (чл. 503. став 1. Нов. ЗКП), али наследници наслеђују само право осуђеног лица на накнаду имовинске штете. Ако је оштећени већ ставио захтев, наследници могу наставити поступак само у границама раније постављеног захтева за накнаду имовинске штете. Дакле, наследници немају право и на неимовинску штету (чл. 503. став 2. Нов. ЗКП). Она је чисто личног карактера и не прелази на наследнике.

10) Једна крупна новина коју је донео нови закон, а за којом се давно осећала потреба, састоји се у следећем:

„На захтев лица чији је углед теже повређен због неоправдане осуде, а нарочито ако је случај био приказиван у јавним средствима информација, објавиће се у новинама или другим јавним средствима информација сопштење о одлуци из које произилази неоправданост раније осуде”. Овај захтев може се поднети и ако није стављен захтев за накнаду штете. Овакав захтев може се поднети и кад је поводом ванредног правног лека измењена правна квалификација дела, ако је услед правне квалификације у ранијој пресуди био теже повређен углед осуђеног лица, (чл. 504. став 3. Нов. ЗКП). На поступак по овим захтевима примењују се сходно одредбе о поступку поводом захтева за накнаду штете услед неоправдане осуде.

11) Као и раније, и новим одредбама кривичног поступка признаје се право на накнаду штете лицу које је било у притвору а није дошло до покретања кривичног поступка против њега, или је поступак обустављен правоснажним решењем или је правоснажном пресудом ослобођено од оптужбе, или је оптужба против њега одбијена (чл. 505. став 1. тачка 1. Нов. ЗКП).

Међутим, новим прописима предвиђено је и следеће:

а) Право на накнаду штете припада и лицу које је издржавало казну лишења слободе, а поводом понављања кривичног поступка или захтева за заштиту законитости изречена му је казна лишења слободе у краћем трајању од казне коју је издржало, или је изречена кривична санкција која се не састоји у лишењу слободе, или је оглашено кривим а ослобођено од казне;

б) Право на накнаду штете припада и лицу које је услед грешке или незаконитог рада органа неосновано лишено слобо-

де или је задржано дуже у притвору или казнено поправној установи односно васпитно поправном дому.

Све напред изнете новине у Законику о кривичном поступку допринеће да се још више заштите личност, слобода и права човека и грађанина у нашем друштву, а који су им Уставом зајемчени.

Међутим, ипак остају нека питања спорна и нејасна.

Наиме, поставља се питање: шта обухвата накнада штете и шта се може оштећеном признати као накнада штете.

Ово се питање поставља због тога, што члан 8. Нов. ЗКП-а признаје право на накнаду штете лицу које је неоправдано осуђено или које је без основа лишено слободе и то штету која му је „тимае причињена”.

Према стилизацији овог законског прописа излази да се оштећеном као накнада може признати само она штета која је настала због неоправдане осуде, као последица осуде и штета која је настала за оштећеног због његовог неоснованог лишења слободе: штета која му је осудом односно лишењем слободе проузрокована. На пример: неко лице је због неоправдане осуде изгубило запослење и дуже време остало без посла и зараде, или је као земљорадник услед лишења слободе било спречено да обради своје имање итд. Њему треба да се накнади штета која му је ТИМЕ проузрокована у смислу овог законског прописа. На овакав закључак наводи чињеница што наведени законски пропис не признаје право на накнаду штете коју је оштећени претрпео „због вођеног кривичног поступка” против њега, а који се завршио обуставом, ослобађајућом пресудом или пресудом којом се оптужба одбија, већ само због неоправдане осуде односно неоснованог лишења слободе.

Ако би се прихватио овакав закључак, онда се оштећеном лицу не би могли признати нити накнадити издаци које је имало у поступку који је претходио неоправданој осуди (издаци за браниоца, за прикупљање доказа и др.), односно издаци у поступку пре лишења слободе и по пуштању на слободу — ако је оштећено лице у току поступка који је трајао годину дана, било у притвору на пример три месеца.

Ова питања нису, по нашем мишљењу, без значаја и није наодмет чути мишљења о њима и наших истакнутих правника — теоретичара и практичара, јер би се тиме разјаснило оно што у овом моменту није довољно јасно.

На страни 8-ој испред предпоследњег става, који почиње речима: „Ова питања”, треба унети и следећи текст:

Најзад, по одредбама Основног закона о прекрштајима („Службени лист СФРЈ” бр. 26/65 и 15/67)” лице кажњено у прекршајном поступку затвором има право да од државе захтева накнаду имовинске штете коју је претрпело услед неоправданог кажњавања”, под условима предвиђеним у тим одредбама (чл. 156.).

Ове одредбе, међутим, нису још измењене, ма да, по нашем мишљењу, није било сметњи, да се и оне ускладе са чланом 50. ст. 6. Устава СФРЈ, једновремено са усклађивањем одговарају-

ћих одредаба Законика о кривичном поступку. Овако ће, услед овог пропуста, случајног или намерног, док чл. 156. Основног закона о прекршајима не буде измењен, неоправдано кажњена лица у прекршајном поступку имати право на накнаду само имовинске штете.

Илија Годоровић

НАДЛЕЖНОСТ ПРВОСТЕПЕНОГ СУДА ЗА ДОНОШЕЊЕ НОВЕ ПРЕСУДЕ, БЕЗ ПОНАВЉАЊА ПОСТУПКА, У СЛУЧАЈУ ИЗ ТАЧКЕ 1 СТ. 1 ЧЛ; 369 ЗКП

У „Гласник-у“ бр. 12/70 објављен је чланак, под горњим насловом, из пера аутора другарице Д. Китић, у коме аутор, као закључак, аподиктично наводи: „... за доношење нове пресуде надлежан је окружни суд, као првостепени виши суд, који ће новом пресудом преиначити раније пресуде у погледу одлука о казни и изрећи једну казну за дела у стицају”.

Пошто и закључак, као и аргуенти нису, ипак, небориви, вредно је поновно се позабавити поменутиим питањем, тим пре што је оно врло интересантно за текућу праксу, пошто нису ретки случајеви примене одредаба чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП.

Аутор у чланку оправдано примећује да постоје два становишта, у погледу судске надлежности за примену одредаба чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП, али превиђа да је у пракси фактички заступљено оно друго становиште, тј, оно које је супротно закључку до којег је дошао аутор пом. чланка. Наиме, само у почетку примене одредаба чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП, а то значи тамо негде после ступања на снагу Законика о кривичном поступку од 10 септембра 1953 године — који је ступио на снагу 1 јануара 1954 године било је неких дилема. Међутим, те дилеме су врло брзо разјашњене, и у пракси је питање надлежности решавано у складу са одредбом чл. 369 ст. 2 ЗКП, чији је смисао јасан, а текст довољно изричит и није јасно којим поводом је аутор сада актуелизирао то давно решено питање, па логичким операцијама дошао до превазиђеног закључка.

Аргументат из чл 31 ст. 1 ЗКП није аргументат који би поткрепљиво тезу аутора, јер се у тој одредби говори о надлежности у односу на „кривична дела”, а не у односу на казне, па се не може — помоћу одредбе чл. 31 ст. 1 ЗКП — конструисати надлежност и у погледу изрицања јединствене казне, у изузетним случајевима када нису примењене одредбе чл. 46 КЗ. Да је законодавац хтео да реши питање изрицања јединствене казне, онако како то аутор предвиђа, он је могао једноставно у чл. 369 ст. 2 ЗКП предвидети да је окружни суд увек надлежан за тај поступак када се ради о некој његовој пресуди. Међутим, баш тиме што је законодавац питање изрицања јединствене казне вео за најстрожу казну, јасно је да је мислио на онај првостепе-

ни суд који је најстрожију казну изрекао, а без обзира што то може бити и општински суд.

Као други аргуменат, аутор се позива на одредбе чл. 356 ст. 1 ЗКП, и из тога извлачи закључак да је надлежност окружног суда, као првостепеног одређена и за случајеве из чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП. Међутим, када се већ узима у обзир одредба чл. 356 ст. 1 ЗКП, онда је — у најмању руку неопходно — потребно видети и одредбу чл. 356 ст. 2 ЗКП, која баш, директно супротно од становишта аутора, изричито искључује могућност укидања првостепене пресуде општинског суда само због повреде стварне надлежности, ако је жалба изјављена само у корист оптуженог, уколико нема неких других основа за укидање првостепене пресуде. То значи, закон дозвољава могућност да постане правоснажна и пресуда општинског суда донета у односу на кривично дело из надлежности окружног суда. Према томе, одредба чл. 356 ст. 1 ЗКП не указује на закључак да би само окружни суд био надлежан за поступање по одредбама чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП.

Аутор се није позабавио питањем какве би све реперкусије биле у пракси, када би се примењивао став који је заступљен у чланку. Наиме, нису ретки случајеви да општински судови суде за дела из своје надлежности (без обзира да ли се ради о делима из чл. 392 ЗКП или 393 ЗКП), а да већ постоји нека правоснажна пресуда донета од стране неког окружног суда против истог оптуженог. Према становишту аутора, у таквим случајевима општински суд не би смео да узме у обзир постојање казне из раније правоснажне пресуде, већ би могао да донесе пресуду само у односу на кривична дела из своје надлежности па да се затим чека правоснажност и пресуде општинског суда, а тек тада да се приступи примени одредаба чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП — наравно без обзира што би у међувремену оптужени, можда, већ издржао казну по пресуди окружног суда, када се више и не може примењивати одредбе чл. 369 ст. 1 тач. 1 ЗКП. Такав поступак би свакако био, у најмању руку, чисто формалистички, и не би уопште одговарао духу и сврси одредаба чл. 46 КЗ, јер би отклањао могућност примене одредаба о стицају у свим оправданим случајевима.

При решавању постављеног питања треба имати у виду да се стварна надлежност одређује према кривичним делима, а да се код т. зв. неправог понављања кривичног поступка — који је предвиђен у чл. 369 ст. 1 ЗКП — ради само у поновном одмеравању казне, која је већ изречена правоснажном пресудом, тако да се та казна узима као утврђена, а без права суда (који примењује чл. 369 ЗКП) да се упушта у оцену основаности или законитости изречене казне или раније спроведеног поступка. У тим случајевима утврђена казна се узима онаква каква је у правноснажној пресуди те се — у вези са другом или другим — казнама примењују одредбе чл. 46 ст. КЗ. То значи да се не ради о суђењу, па да би се морале примењивати одредбе чл. 31 ст. 1 ЗКП, већ се морају примењивати одредбе чл. 369 ст. 2 ЗКП, које представљају изузетак, а тај се изузетак не може анулирати по-

зивањем на одредбе чл. 31 ст. ЗКП или чл. 356 ст. 1 ЗКП, јер те одредбе регулишу сасвим различиту материју, и то на одређени начин.

Коначно, треба имати у виду и Начелно мишљење проширене опште седнице Савезног врховног суда бр. 3 — од 10 јануара 1957. године, где је заузето становиште, да је општински суд овлашћен, када суди за кривична дела из своје надлежности, а постоји правноснажна пресуда окружног суда којом је истом оптуженом изречена казна — која није извршена — да узме у обзир и казну изречену пресудом окружног суда, и донесе пресуду којом ће обухватити и казну из пресуде окружног суда примењујући одредбе чл. 47 КЗ (Збирка судских одлука књ. II св. 1 — одлука III).

Према томе, одредбе чл. 369 ст. 2 ЗКП су у потпуности решиле питање надлежности за доношење пресуде, на основу ст. 1 истог члана, па није потребно мењати праксу која је потпуно законита, а то значи да је и општински суд овлашћен да доноси пресуду и примени одредбе чл. 46 и 47 КЗ, и онда када се ради о некој правоснажној пресуди окружног суда, наравно под условом да се ради о строжијој казни или касније донетој пресуди од стране општинског суда, ако су казне једнаке.

др Бранко Петрић.

ПОМОГНИМО ИЗГРАДЊУ „СОС-ДЕЧЈЕГ СЕЛА У СРЕМСКОЈ КАМЕНИЦИ

Покренута је племенита акција да се у Срем. Каменици изгради "СОС-Дечје село" за децу без оца и мајке. У томе циљу је прошле године основано Друштво у Н. Саду, прво у Југославији, које организује читаву акцију. Друштво је одлучило да почне изградњу ове године. Село би имао 10—12. породичних кућа у које би се сместило око 100 деце. Начин васпитања и живота био би сличан породичном. Групе од 8—9. деце имале би своју „мајку", односно посебно одабрану жену која би заменила праву мајку и обављала савесно и пожртвовно њене послове и функцију. Деца би између себе успоставила сродничке односе и била би створена атмосфера породичног дома. У свету је већ развијен покрет и Међународна организација „СОС-Дечје село". Искуства у многим земљама потврђују предности овога начина заштите незбринуте деце над уобичајеним видовима заштите.

Наша професија спада међу најхуманије у људском друштву. Ово је још једна прилика да се афирмише хуманизам адвокатуре. У овој јубиларној години, када славимо 50-годишњицу постојања Адвокатске коморе у Војводини, извесно је да ће апел на солидарност Друштва „СОС-Дечје село" у Н. Саду бити свесрдно прихваћен у нашим редовима. Активним учешћем у

овој акцији како појединих адвоката, тако и целе Коморе, увеличали би и дали дубљи смисао нашем јубилеју.

Село ће се градити од добровољних прилога у новцу или другој имовини. У својим правилима Друштво је предвидело четири категорије чланова, у зависности од висине прилога:

1. Утемељивачи постају предузећа, организације и грађани који сами или удружени изграде једну породичну кућу у селу. Изградња и опремање овакве куће стајало би око 300.000. нових динара. На кућама би се ставили натписи са називима утемељивача.

Уверен сам да би се сви чланови Коморе сагласили да се одмах од већ утврђених и већим делом прикупљених средстава за прославу, одвоји и поклони значајнија свота за изградњу једне куће. Друштво би нам помогло да ступимо у контакте и сарадњу са другим организацијама, ради удруживања средстава будући да сами не бисмо могли изградити целу кућу.

Статус утемељивача стичу и колективи који селу поклоне најмање 10.000,00. дин. или имовину веће вредности. Исти статус стиче и сваки грађанин који да прилог од најмање 2.000,00 динара.

2. Добротвори села су сви они који тестаментом, завештањем, оснивањем задужбине или поклоном оставе имовину у вредности од најмање 1000,00. динара.

У своје раду са клијентима било би пожељно да им укажемо на ову могућност милосрђа и људске солидарности.

Треба истаћи да се међу добротворима већ налази Међународна организација „СОС Дечје село“ која ће сопственим средствима изградити две куће у Срем. Каменици.

3. Дародавци су колективи или грађани који једном или повремено поклоне селу већу суму новца или имовину.

4. Редовни чланови постају сви они који Друштву плаћају месечну чланарину од 2. дин. месечно, односно 24. динара годишње.

Може се очекивати да ће адвокати масовно ступити у чланство Друштва и својом активношћу допринети успешној реализацији његових хуманих циљева и задатака.

Најзад, предлажем, да се о нашем учешћу у овој акцији конкретно договоримо на следећим седницама органа Коморе и састанцима Радних одбора.

Мирко Борјановић

ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Осигуравајући завод није дужан да накнади штету насталу због непрописног претицања ни по каско осигурању. (ВСВ бр. Гж. 286/970).

1. Ст. пресуда уважила је тужбени захтев па је Осигуравајући за-

вод пресудила на исплату 19.602.— н. д. на име накнаде штете. Тужени је уложио жалбу која је основана, уважена, 1. ст. пресуда преиначена, тужилац са тужбом одбијен а из разлога:

Ако се по правилима Осигуравајућег завода, која су саставни део уговора о КАСКО осигурању моторних возила, предвиђа искључење обавезе Осигуравајућег завода да накнади штету на возилу уколико је та штета резултирала из грубе непажње возача, па се у Правилима као пример грубе непажње изричито наводи и на прописно претицање, онда Осигуравајући завод не може бити у обавези да накнади по основу КАСКА осигурања ону штету на осигураном возилу, до које је дошло при покушају непрописног претицања.

Покушај претицања ноћу при магли, који се завршио улетањем у тзв. „маказе“ мора представљати увек велику немарност возача.

Брачним другом који остане у стану мора се обезбедити, приликом иселења, нужни смештај. (ВСВ. бр. Гзз 65/970).

I. ст. пресуда уважила је тужбени захтев и обавезала тужену да испразни стан у коме је остала након иселења свог брачног друга, који је раскинуо радни однос са предузећем, даваоцу стана.

II. ст. суд одбио је жалбу тужене. Јавни тужилац САПВ ставио је захтев за заштиту законитости, који је основан па су пресудом разрешене обе ниже пресуде а из разлога:

Пошто се након иселења брачног друга, мужа, у стану и даље задржала жена то се не може сматрати да она бесправно користи стан јер у смислу чл. 18 ст. 2 Закона о станбеним односима, када је уговор о коришћењу стана закључио један од брачних другова који живе у заједничком домаћинству, носилац станарског права је и други брачни друг.

Како тужена није у радном односу код тужитељице то престанак својства носиоца станарског права њезиног мужа има за последицу такође престанак својства станарског права тужене, па су оба нижа суда правилно уважила тужбени захтев али су повредили материјално-правни пропис, чл. 63 ст. 3 Закона о станбеним односима према којем и у погледу тужене приликом њезиног иселења треба обезбедити нужни смештај.

О приговору застарелости потраживања суда одлучује пресудом а не решењем (Решење Врх. привредног суда Сл. број 775/70-3).

Првостепени суд је решењем одбио приговор туженог о застарелости утуженог потраживања јер је нашао да од доспелости овог потраживања није протекао рок од 10 година предвиђен за застарелост овог потраживања.

Поводом жалбе туженог другостепени суд је ово решење укинуо и предмет вратио на поновно суђење.

Из образложења:

„У смислу одредаба Закона о парничном поступку суд решењем одлучује само о процесноправним питањима а о материјално-правном питању само у случају када се доноси посебна одлука о трошковима.

Како се у конкретном случају радило о материјално-правном приговору — о приговору застарелости тужночевог потраживања то по становишту овог суда првостепени суд није могао да о томе питању одлучује посебним решењем пре него што је одлучио о главној ствари, тј. пре него што је мериторно расправљив ову праву ствар и одлучио о тужночевој тужби. Првостепени суд је у смислу одредаба парничног поступка о материјално-правном приговору застарелости потраживања могао да решава само уз главну ствар. Међутим, како је првостепени суд о приговору застарелости одлучио посебним решењем не упуштајући се у расправљање о главној ствари, о захтеву тужиоца из тужбе, то је ваљало побито решење укинути и предмет вратити истом суду.“

Додатним допринсом за здравствено осигурање није покривена штета настала поводом несреће на послу (Пресуда Врх. привр. суда Сл. бр. 1132/70-3)

Комунална заједница за социјално осигурање истакла је захтев за накнаду штете настале поводом лечења осигураника тужиоца С. Ђ. услед повреде у саобраћајној несрећи за коју је одговоран радник туженог.

Тужени се успротивио оваквом захтеву наводећи између осталог да услед повећаног ризика односно повећаних трошкова осигурања плаћа

тужиоцу додатни допринос из кога се има измирити настала штета.

Првостепени суд је усвојио тужбени захтев, а поводом жалбе другостепени суд је ову пресуду потврдио.

Из образложења:

„Не стоји жалбени разлог да је тужбеноца штета покривена додатним доприносом за здравствено осигурање који је плаћао тужени. Наведени доприноси наине показују само оне трошкове лечења осигураника односно остале трошкове у вези здравственог осигурања, који нису настали кривицом радне организације чији је члан настрадали радник или трећег лица које је проузроковало штету као што је било у конкретном случају.”

Околност што није извршена записничка примопредаја радова није сметња за наплату уговорне цене тих радова (Пресуда Врх. привр. суда Сл. број 1182/70-3)

Првостепени суд је одбио приговор туженог инвеститора у вези са захтевом тужиоца извођача за плаћање уговорене цене радова да међу странкама није извршена записничка примопредаја тих радова.

Поводом жалбе туженог ову је пресуду потврдио другостепени суд.

Из образложења:

„Стоји чињеница да је у члану 6. уговора о грађењу предвиђено да ће се пријем радова извршити записнички. Међутим, та околност нема утицаја на испуњавање обавезе туженог у погледу плаћања уговорене цене за радове који су изведени, поготово када није уговорено која уговорна страна је дужна да сачини тај записник, односно позове другу страну да изврши пријем и сачини записник, нити у ком року се то има учинити. У конкретном случају пријем радова је извршен путем одребене комисије у чијем раду су учествовали претставници обеју странака, а тужени је и фактички примио радове тиме што користи спорни локал па се има сматрати да је његов пропуст што није позвао тужиоца да се сачини и посебан записник о примопредаји радо-

ва у смислу поменутог уговорне одредбе. Због тога пропуста туженог не може тужилац трпети штету коју проузрокује одалагање плаћања дугованог износа.”

За уговорну казну потребна је сагласност воља обеју уговорних странака (Пресуда Врх. привредног суда Сл. број: 1933/70-3)

Првостепени суд је одбио захтев туженог за урачунавање потраживања са наслова уговорне казне у тужбени захтев из разлога што је нашао да уговорна казна може бити уговорена било уговором о главној ствари, било посебним уговором, дакле двостраним правним актом, а у конкретном случају то није било.

Поводом жалбе туженог другостепени суд је потврдио побитану пријану првостепену пресуду.

Из образложења:

„Уговорна казна, као и њена висина и начин обрачуна уговарају се по правилу приликом закључења уговора, или посебним уговором, — дакле двостраним правним актом. Међутим, ако би се уговорна казна накнадно уговарала, она мора постојати у истој форми као и уговор о главној ствари. У конкретном случају међусобни уговор странака је потврђен писменом — закључницом, па се споразум о уговорној казни морао бити потврђен писменом. Чињеница да је тужени пролонгирањем рокова за испоруку робе претрпео штету, губећи на тај начин пословне партнере, туженом је остала могућност да тражи да му тужилац накнади тако насталу штету, али не може тражити уговорну казну која није изричито уговорена. Наине, тужени је својим писмима пролонгирао рокове својом једностраном изјавом воље, док је за уговорну казну потребна сагласност воља обеју уговорних странака, а тужилац баш у погледу те уговорне казне није дао своју сагласност. Без сагласности и друге уговорне стране, оштећена страна може да тражи накнаду евентуално настале штете, а не и уговорну казну.”

ПОШТАНСКИ БРОЈЕВИ ВЕБИХ ПОШТА У ВОЈВОДИНИ (II)

ФУТОГ — 21410	КУМАНЕ — 23271
ГАЈДОБРА — 21432	КУПИНОВО — 22419
ГАКОВО — 25282	КУПУСИНА — 25262
ГАРДИНОВЦИ — 21247	КУШТИЉ — 26336
ГЛОЖАН — 21412	КУЗМИН — 22223
ГОЛУБИНЦИ — 22303	ЛАБАРАК — 22221
ГОСПОБИНЦИ — 21237	ЛАЛИБ — 25234
ГУНАРОШ — 24312	ЛЕДИНЦИ — 21207
ХАЈДУЧИЦА — 26370	ЛЕЖИМИР — 22207
ХОРГОШ — 24410	ЛИПАР — 25232
ИДВОР — 26207	ЛОК — 21248
ИБОШ — 23323	ЛОВЂЕНАЦ — 24322
ИЛАНЦА — 22320	МАГЛИБ (Бачка) — 21473
ИРИГ — 22406	МАЛИ ИБОШ — 24321
ИЗБИШТЕ — 26343	МАРАДИК — 22327
ЈАБУКА — 26201	МАРТИНЦИ — 22222
ЈАРАК — 22426	МАРТОНОШ — 24417
ЈАША ТОМИЋ — 23230	МЕЛЕНЦИ — 23270
ЈАСЕНОВО — 26346	МЛАДЕНОВО — 21422
ЈАЗАК — 22409	МОКРИН — 23305
КАБ — 21241	МОЛ — 24435
КАЧАРЕВО — 26212	МОШОРИН — 21245
КАЊИЖА — 24420	МРАМОРАК — 26226
КАРАБОРЂЕВО (Бачка) — 21421	НАДАЉ — 21216
КАРАВУКОВО — 25255	НАКОВО — 23311
КИКИНДА — 23300	НЕШТИН — 21314
КИСАЧ — 21211	НИКИНЦИ — 22422
КЉАЈИЂЕВО — 25221	НОВА ЦРЊА — 23218
КНИЂАНИН — 23265	НОВА ЦРВЕНКА — 25224
КОВАЧИЦА — 26210	НОВА ГАЈДОБРА — 21431
КОВИЉ — 21243	НОВИ БЕЧЕЈ — 23272
КОВИН — 26220	НОВИ КНЕЖЕВАЦ — 23330
КРЧЕДИН — 22325	НАВИ САД — 21000
КРСТУР — 23334	ОБРОВАЦ (Бачка) — 21423
КРУШЕДОЛ — 22328	ОЦАЦИ — 25250
КУЦУРА — 21466	ОМОЉИЦА — 26230
КУЛА — 25230	ОРЛОВАТ — 23263
КУАПИН — 21472	ОСТОЈИЂЕВО — 23326
	ОВЧА — 11212

(Наставиће се)

„ГЛАСНИК“ излази сваког месеца / Издавач и власник: Адвокатска ко-
мора у САПВ, Нови Сад, Змај Јовина 20 / Уређује одбор: Милорад Ботић,
гл. и одг. уредник. Коста Хаџи, уредник, Славко Мишић, Оливер Но-
ваковић и Золтан Корхеџ чланови одбора / Одговорни уредник:
Милорад Ботић, адвокат, Нови Сад, Нар. Хероја 6 / Текући рачун:
657-8-419 / Годишња претплата 40 н. д. / Цена једног броја 5 н. д. / Штампана
„Будућност“, Нови Сад, Шумадијска 12

